

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

## **DROBNÉ SAKRÁLNÍ PAMÁTKY NA NOVOHRADSKU**

Vedoucí práce: ThLic. Michaela Vlčková, Ph.D.

Autor práce: Vratislav Zahrádko

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 5.

2022

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

28. března 2022

Vratislav Zahrádko

Děkuji vedoucí bakalářské práce ThLic. Michaele Vlčkové, Ph.D. za její trpělivost při metodickém vedení práce a v neposlední řadě také za cenné rady a připomínky.

## Obsah

Úvod.....	6
1 Drobné sakrální památky .....	7
1.1 Kříže.....	8
1.2 Boží muka .....	9
1.3 Sochy a morové sloupy .....	11
1.4 Kapličky.....	11
1.5 Ostatní.....	12
1.5.1 Obrázky.....	12
2 Ukázky sakrálních památek na Novohradsku.....	13
2.1 Charakteristika regionu .....	13
2.2 Poutní místa .....	14
2.3 Vymezené území.....	17
2.4 Metoda sběru dat.....	18
2.5 Kříže.....	19
2.6 Boží muka .....	20
2.7 Sochy .....	22
2.8 Kapličky.....	22
2.9 Ostatní.....	23
3 Výběr památek .....	24
2.1 Božejov .....	24
3.1.1 Poutní kaple .....	25
3.2 Dobrá Voda.....	26
3.2.1 Kříž s korpusem – kalvárie .....	26
3.3 Hojná Voda .....	26
3.3.1 Tesaný kamenný kříž .....	27
3.4 Krčín .....	27
3.4.1 Návesní kaple.....	27
3.5 Mýtiny.....	28
3.5.1 Kamenná sloupková boží muka .....	29
3.5.2 Návesní kaple.....	30
3.6 Nakolice .....	32
3.6.1 Výklenková zděná kaplička .....	32
3.7 Paseky .....	34
3.7.1 Kamenná sloupková boží muka .....	35

3.8 Svébohy .....	35
3.8.1 Návesní kaple.....	36
3.9 Údolí u Nových Hradů.....	37
3.9.1 Tereziino údolí.....	37
3.9.2 Jetzkobrunn.....	38
3.10 Veverí.....	39
3.10.1 Kamenná pilířková boží muka .....	39
Závěr .....	41
Literatura a další zdroje .....	43
Literatura.....	43
Další zdroje .....	44
Seznam příloh .....	46
Přílohy.....	47
Příloha I. Fotografie Poutní kaple – Božejov .....	47
Příloha II. Fotografie Kříž s korpusem (kalvárie) – Dobrá voda.....	47
Příloha III. Fotografie Tesaný kamenný kříž – Hojná Voda .....	48
Příloha IV. Fotografie Návesní kaple – Krčín .....	48
Příloha V. Fotografie Kamenná sloupková boží muka – Mýtiny .....	49
Příloha VI. Fotografie Návesní kaple – Mýtiny .....	49
Příloha VII. Fotografie Výklenková zděná kaplička – Nakolice.....	50
Příloha VIII. Fotografie Kamenná sloupková boží muka – Paseky .....	50
Příloha IX. Fotografie Návesní kaple – Svébohy .....	51
Příloha X. Fotografie Jetzkobrunn – Údolí u Nových Hradů.....	51
PřílohaXI. Fotografie Kamenná pilířková boží muka – Veverí.....	52
Abstrakt.....	53
Abstract.....	54

## Úvod

Téma bakalářské práce bylo vybráno na základě absolvování předmětu *Křesťanské symboly v krajině*, kdy jsem měl poprvé možnost se také setkat s paní Vlčkovou, která předmět vedla. A právě její přístup mě utvrdil v tom, že by se mohlo jednat o zajímavé a obohacující téma. Předmět skvěle balancoval na hranici praktické a teoretické zkušenosti, a především ta praktická část měla určitý přesah. Nadchla mě krása Novohradských hor, příroda stejná jako kdekoliv jinde, a přesto trochu odlišná. Nejednalo se však pouze o přírodu, ale o vztah mezi člověkem a přírodou. O to, jaké stopy po sobě člověk v přírodě zanechal v podobě drobných sakrálních památek, které byly v přírodě umístěny takovým nenásilným způsobem, že by se mohlo zdát, že to sama příroda takto zařídila. Velikost, materiál, vzhled, celkové umístění, různé nuance, vše v komplexním měřítku zapadalo do křehké rovnováhy sjednocení přírody a lidského zásahu. I když by se mohlo jednat pouze o povrchní vnímání těchto památek, opak byl pravdou, protože v sounáležitosti s přírodou jejich podstata působila neuchopitelně. Tento pocit byl následně umocněn samotným výkladem paní Vlčkové, kdy jsme se dozvěděli příběhy jednotlivých památek, které najednou dostávaly konkrétnější, hmatatelnější obrysy.

Nejdůležitější však bylo to, že celý předmět měl opravdu určitý přesah a rezonoval ve mně ještě dlouhou dobu po jeho skončení a na jeho základě jsem se velmi rád do Novohradských hor vracel „toulat“ se. Nemohlo mi uniknout, že jsem začal hledět na drobné sakrální památky v krajině novým, zcela odlišným způsobem. Začal jsem vnímat, že tam „něco je“ a jsou součástí dané krajiny. Najednou vystávala otázka, *Proč tam jsou? A hlavně, Jaký je jejich příběh?* To byly jedny z hlavních důvodů, proč jsem se při svém hledání bakalářské práce nakonec rozhodl pro téma *Drobné sakrální památky na Novohradsku*.

Cílem bakalářské práce je zjistit a popsat význam drobných sakrálních památek, které se nacházejí ve zvolené lokalitě, a to na základě poznatků získaných z odborné literatury a výzkumu v terénu, jenž zahrnuje inventarizaci památek a rozhovorů s místními obyvateli, kteří o ně pečují. Součástí práce je seznam památek v dané lokalitě.

Bakalářská práce je rozdělena na tři části. První část se zabývá především drobnými sakrálními památkami v obecné rovině, obsahuje popis a význam křížů, božích muk, soch, kapliček.

V druhé části je popsána charakteristika námi vybraného regionu, a hlavně poutních míst, a to jak z obecné roviny, tak se zaměřením na konkrétní poutní místa na Novohradsku, protože se jedná většinou o spojitost s jejich následným umístěním v krajině. Bylo velmi důležité si vymezit konkrétní oblast zkoumání, protože Novohradsko jako takové, je poměrně rozlehlá oblast s velkým počtem drobných sakrálních památek, to by dozajista přesahovalo rozsah bakalářské práce. Kapitola obsahuje také soupis památek s jejich přesným umístěním (GPS souřadnice).

Závěrečná třetí část se zaměřuje na předem vybranými drobnými sakrálními památkami, jejich popisem a popisem obce, v jejímž katastru se nacházejí a pokud byla možnost, tak případné vyjádření lidí, jenž mají nějaký konkrétní vztah k dané památce.

# 1 Drobné sakrální památky

Sakrální památky, a nejen ty drobné, o kterých především bude tato práce, jsou společným dědictvím našich předků. Jedná se o symboly, znamení v krajině, které odkazují na víru našich předků, stejnou víru, kterou mají lidé i v dnešní době, ale ne vždy ji dokážeme pochopit. Křížky, boží muka, kapličky byly pro lidi dřívější doby nedílnou součástí jejich každodenních životů, avšak v dnešní době téměř ztratily přirozený důvod existence a pro současného člověka jsou spíše jen vzpomínku na doby dávno minulé, vzpomínkou na způsob života jeho předků, který je mu nyní cizí. Přesto nelze zpochybnit význam těchto sakrálních staveb pro současné i budoucí generace (srov. Šimečková, 2009, s. 8; Vlčková, 2018, s. 8).

Šimečková (2009, s. 8) poukazuje na to, že drobné sakrální památky jsou součástí kulturní krajiny, „což je fenomén, který ve své paměti nese stopy vývoje lidstva, způsobu života našich předků a historických událostí“. Autorka dále uvádí, že „kulturní krajina se kolem nás a v okolí našich domovů utváří a utvářela po celá staletí. Tato harmonická krajina byla v minulosti nezáměrným vedlejším produktem lidí žijících zemědělským způsobem života“.

Drobné sakrální památky to ve své historii neměly vůbec lehké a podléhaly soudobé náladě lidské povahy – husitské brojení, šíření luteránství, následoval barokní rozkvět a poté vystřízlivění v podobě racionalistického josefinismu. Všechny události se promítly i do zachování či ničení sakrálních památek. Asi nejtěžší zkouškou bylo období při zrodu Československé republiky, kdy byly velké tendence likvidovat památky připomínající habsburský katolicismus. Vlna osvobozené euforie vyústila v jednu z největších vandalských vln české historie, která byla podporována, či dokonce organizována aktivními obecními úřady a vedla k nenávratným škodám. Samozřejmě, že to nebylo vše a následoval nacionalismus druhé světové války a doby poválečné. Pokračovalo se velkým nezájmem o sakrální památky v době komunismu, kdy například křížky na počátku 60. let padly za oběť scelování pozemků či bourání domů a vesnic. Křížky nebyly velkých rozměrů, proto nebylo těžké je odstranit, a pokud byly v dosahu stavitelů a chalupářů, často skončili v základech nebo na schodištích či terasách domů. Vývoj vyvrcholil ekonomickým vandalismem v 90. letech, kdy některé památky byly doslova kradeny za účelem prodeje (srov. Hájek a Bukačová, 2001, s. 16–17; Koželuh, 2011, s. 12).

Sakrální památky zvláštním způsobem vypovídají o dějinném i existenciálním rozměru našeho bytí, plní různé funkce, uchovávají v sobě určité informace. Jedná se o památky topické, což znamená, že nejdůležitějším rysem bylo jejich pevné sepjetí s tím daným místem, kde se nacházely. Lze je posuzovat dle materiálu, výtvarného vývoje či funkce. Nejčastějším materiálem byl kámen, dřevo, zdivo smíšené či cihlové, kovy a slitiny. Nejvíce používaným materiálem z počátku bylo dřevo pro jeho dobrou dostupnost, ale s životností na tom bylo hůře, proto se později začalo čím dál tím více využívat kamenného materiálu. Přírodní kamenné útvary měly tu výhodu, že mohly rovnou vyjadřovat i určitý orientační bod v krajině, proto tyto útvary byly často označeny křížem (srov. Hájek a Bukačová, 2001, s. 48).

Belis (2015, s. 3) zmiňuje ve svém díle J. V. Scheybala, který shrnul funkci drobných památek následovně: „V době svého vzniku měly drobné sakrální objekty funkci náboženskou, pamětní, reprezentační, orientační a hraniční. Na rozcestích a při cestách měly prohlubovat křesťanskou zbožnost a vnášet do krajiny prvek křesťanského

náboženství. Byly také prvkem pamětním vzpomínajícím na událost šťastnou či nešťastnou spojenou s určitým místem“. Autor dodává, že si památky svou funkci orientačního bodu uchovaly až do 18. století, kdy byly vybudovány císařské silnice a jejich funkci přebíraly milníky. V 19. století se do popředí dostávala funkce reprezentační, kdy „byly zřizovány kříže, které svým nápisem upozorňovaly na zbožnost zřizovatele či celé rodiny“ (Belis, 2015, s. 3).

Abychom pochopili, proč vznikaly drobné památky, které mají funkci ochrannou i sakrální, je zapotřebí zmínit známý biblický pasus (IV. kniha Mojžíšova, kap. 21): „*Protož dopustil Hospodin na lid hady ohnivě, kteříž jej štípali, takže množství lidu zemřelo z Izraele. Tehdy přišli lidé k Mojžíšovi a řekli: Zhřešili jsme, neboť jsme mluvili proti tobě a proti Hospodinu. Modli se k Hospodinu, ať odejme od nás ty hady. I modlil se Mojžíš za lid. I řekl Hospodin Mojžíšovi: Udělej sobě hada podobného ohněm ohnivým a vyzdvihni jej na sochu a každý uštknutý, když pohledí na něj, živ bude. A stalo se, když had uštkl někoho a on vzhlédl na hada měděného, že zůstal živ. Paralela v Novém zákoně v Janově Evangelium, K3,14: *A jakož Mojžíš povýšil hada na poušti, tak musí být povýšen Syn člověka, aby každý, kdož věří v něho, nezhynul, ale měl život věčný*“ (Hájek a Bukačová, 2001, s. 54).*

Ustálení Krista na kříži jako symbolu křesťanství znamenalo, že se jeho citace objevuje ve všech křesťanských památkách. Stal se symbolem spásy a záchrany, symbolem, který ochrání od zlého při pohledu na něj (srov. Hájek a Bukačová, 2001, s. 54).

Ale až středověk charakterizoval potřebu vizualizace víry – „viditelné znamení bylo zpřítomněním neviditelného, z podoby září do prostoru idea, obsahuje jej a vtiskuje mu své významy, vyzývá jej, okupuje až do horizontu své viditelnosti“ (Hájek a Bukačová, 2001, s. 55). Autoři dále poukazují na postupný vývoj vnímání památek, kdy nejprve představují uctívanou myšlenku, která je sama ctěna pro odkaz, ale postupem času toto pouto slábne, až je ctěn obraz sám, což se přelévá do modlářství, idolatrie. Obraz, který by měl vypovídat o tom, co je za ním, se nakonec může stát idolem sám o sobě.

## 1.1 Kříže

Nejnámější symbol křesťanství byl ve svých počátcích nejčastěji vyráběn ze dřeva. Je to pochopitelné, neboť dřevo bylo levným a dostupným materiálem, který se dal snadno a rychle opracovat. Kříže se zřejmě stavěly od raného středověku (srov. Belis, 2015, s. 32, uvádí, že se kříže nejspíše objevují okolo devátého století, kdy Karel Veliký vydává nařízení stavět tyto objekty u cest), ale právě díky dřevěnému materiálu se exempláře dochovaly jen velmi vzácně. Dřevěné kříže byly nahrazeny těmi kamennými a do nich byla často uložena část starého dřevěného kříže jako relikvie (srov. Hájek a Bukačová, 2001 s. 55; Šimečková, 2009, s. 17).

Konec 13. století a následně 14. století znamenalo, že kříž se ve své reliéfní formě stává součástí tzv. křížových kamenů a vznikají i kříže volné. Jejich funkce byla smírčí a hraniční, označovaly se tak hranice určitých pozemků. Právě smírčí kříže jsou u nás nejstarší dochovanou drobnou sakrální památkou. Dle Šimečkové (srov. 2009, s. 18) bývají někdy spojovány už s cyrilometodějskou misí, ale většina z nich pochází z vrcholného středověku. Autorka dále dodává, že se jedná většinou o zakulacené kříže či reliéfně znázorněné kříže na plochých kamenech. Jejich zpracování je hrubé a jsou tesány z jednoho kusu kamene. Často v nich jsou vyryté různé obrazce nářadí a



vražedných nástrojů, u některých případů lze nalézt letopočet nebo text. Byly součástí mimosoudního narovnání mezi vrahem a rodinou pozůstalého. John a Pátek (srov. 2005, s. 3) uvádějí, že se tak dělo v 15. až 17. století a smírčí kříže jsou dokladem trestního práva.

Následovaly dvě další velké vlny ve výstavbě dřevěných křížů, v 17. století při protireformaci, kdy se kříže stavěly na veřejných místech, aby mohly misijně působit na věřící, „nebo byly postaveny před obcemi, kde proběhla rekatolizace a sloužily tak jako viditelná znamení, že celá se ves po třicetileté válce vrátila ke katolické víře“ (Šimečková, 2009, s. 16). Bylo jich tedy zapotřebí hodně, jednalo se o kříže velkých rozměrů. Druhá vlna se odehrála počátkem 19. století v souvislosti s chudobou při josefínských reformách a napoleonských válkách (srov. Hájek a Bukačová, 2001 s. 55; Šimečková, 2009, s. 16).

Jak již bylo zmíněno, tak zpočátku se jednalo o kříže dřevěné. Od poloviny 18. století a hlavně v 19. století byly budovány kříže kamenné. U nich můžeme nalézt kamenný, litinový nebo plechový korpus Krista. Od poloviny 19. století se v českých zemích začíná používat litina, a tak v tomto období a v první polovině 20. století, se objevují kříže litinové na kamenném podstavci nebo žulovém soklu, také se vyrábějí železné kované kříže (srov. Šimečková, 2009, s. 20).

Kříže jsou snad jedinou sakrální památkou, která neztratila svou funkci a uchovala si ji dodnes. Kříže vždy byly připomínkou tragické události, a pokud se podíváme na silnice i ty jsou lemovány kříži upozorňujícími na to, že se zde stala smutná dopravní nehoda. Koželuh (2011, s. 12) doufá také i v jinou funkci, nežli jenom tu tragickou a uvádí, že „větší litinové kříže na výrazně zdobných kamenných podstavcích tento význam snad nemají. Bývají mezi mohutnými stromy, i když ty samozřejmě mohly být vysazeny dodatečně. Ale přesto tyhle pomníky stojí na tak krásných místech, že chci doufat v jejich funkci „jenom“ sakrální. Možná tu stály jako první, když vesnice ještě neměla vlastní kapličku, mohl je také vystavět bohatý statkář pro potěchu oka a radost duše.“

V krajině se dále můžeme setkat také s kalvárií, což je „umělecky ztvárněné ukřížování Krista, většinou s P. Marií po Kristově pravici, sv. Janem Evangelistou po levici a s Marií Magdalénou objímající kříž; pod křížem bývá znázorněna lebka“ (Chodura, 1999, s. 22). Kalvárie se začala objevovat od rané gotiky v rámci interiéru kostela a od 16. století poté našla své místo i ve volném prostanství, označovala kapli na návrších při městech, nežádka jako součást křížové cesty.

## 1.2 Boží muka

Boží muka mohou být popsána jako „drobný kamenný nebo zděný objekt zejména ve volné krajině; forma sloupku, pilíře s rozšířeným prostorem v horní části pro sošku, malbu nebo reliéf; z pravidla ukončena křížkem“ (Chodura, 1999, s. 10).

Boží muka jsou úzce spjata s křesťanskou vírou, již samotný název k tomu odkazuje. Proto, abychom pochopili vývoj božích muk jako stavebního typu, je velmi důležitý výklad samotného děje, což je utrpení Krista. „Téma Kristova bičování, jež bylo již od středověku součástí pašijových výjevů, v sobě nese bolest fyzickou i duševní, vyjadřuje ale i statečnost a nezlomnost Syna člověka a symbolizuje jeho víru, naději a lásku. Zároveň je rozcestím, ze kterého již není cesty zpět, odsouzený Ježíš s vírou kráčí po cestě, na jejímž konci je smrt, zmrtvýchvstání a vykoupení“ (Hájek, 2009, s. 12). Proto k nejčastějším ikonografickým typům na božích mukách patří

bičovaný Kristus, ukřižování, rouška svaté Veroniky, Kristus padající pod tíhou kříže, korunování trním. Často jsou motivy ukřižování doprovázené Matkou Boží a svatým Janem. Můžeme tedy říct, že boží muka jsou většinou kamenné sloupy, na kterých je obrazem nebo slovem připomínáno utrpení a muka Spasitelova (srov. Hájek a Bukačová, 2001, s. 56).

Boží muka se podle tradice objevují na našem území za českého knížete Boleslava, který na žádost biskupa Vojtěcha rozkázal, aby „na každé bráně města křesťanského znamení umučení božího namalováno neb vytesáno bylo a v každé vsi křesťanské, aby totéž znamení na sloupě kamenném nebo dřevěném postaveno bylo. Od té doby udržovala se památka stavění mouček na vsích a místech veřejných“ (Bukačová in Štogrová, 2006, s. 69). Boží muka se tak začala stavět nejen podél cest, ale také u městských bran. Odkazovaly na to, aby se rozeznala křesťanská města od těch pohanských, a také, aby pocestný věděl, že vchází do míst, kde si místní lidé váží památky Kristovy, jenž dal život pro blaho všeho lidu (srov. Hájek, 2009, s. 13).

Využívaným materiálem pro stavbu bylo z počátku opět dřevo, proto není divu, že v krajině původní dřevěná boží muka již nenalezneme. Dalším materiálem se stal o mnoho trvanlivější kámen nebo cihla. Také se mohlo použít smíšeného zdiva, následně byly omítnuty a obíleny vápnem (srov. Bukačová in Štogrová, 2006, s. 68–70).

Boží muka byla určena k veřejné zbožnosti, byla pobídkou k zastavení, modlitbě a k usebrání. Funkcí božích muk je, že se snaží upozornit na určitou událost, která se stala na daném místě. Často tato událost měla tragický charakter a byla spojena se smrtí. Tak je můžeme nalézt na místech, kde se odehrály válečné události a jsou zde pohřbeny ostatky padlých vojáků. Vztyčením božích muk se dávala najevo především úcta k mrtvým. Kříže, jež završují boží muka, poté představují mučednickou, násilnou smrt (srov. Bukačová in Štogrová, 2006, s. 71; Hájek, 2009, s. 13).

Dalšími tragickými událostmi, na které mohou boží muka odkazovat, jsou vražda, neštěstí při práci s povozem, zabití bleskem či živelná katastrofa. V těchto případech ale boží muka neoznačují hrob, jako tomu bylo ve zmínce předešlé, pouze se jedná o memoriální označení místa, kde se událost přihodila (srov. Hájek, 2009, s. 14).

Boží muka dále připomínají těžká léta moru, hladu či bídy, v tomto případě jejich smyslem bylo vyjádření naděje a víry, úcty k Panně Marii či svatým, o čemž mohou svědčit nápisy nacházející se na božích mukách a vyzívající kolemjdoucí k modlitbě a pokoře před Bohem. S takovou funkcí byla boží muka stavěna ještě kolem první světové války (srov. Hájek a Bukačová, 2001, s. 58; Bukačová in Štogrová, 2006, s. 71).

Časem došlo k posunu funkce božích muk a objekt mohl sloužit zároveň k jednoduché pobožnosti a úctě jednoho světce. Znamená to tedy, že se nejedná již jenom o místo označující tragickou událost či uložení ostatků. Tomu nahrává také fakt, že významným důvodem stavby božích muk mohlo být také vykoupení hříšníka. V takové pozici dost často byli bohatí sedláci známí svým špatným chováním k čeledi. Dalším důvodem ke stavbě božích muk mohla být uložena pokuta za neblahý čin nebo jako poděkování Bohu za smírné řešení vleklého sporu (srov. Hájek, 2009, s. 14; Paloušová, 2009, s. 10).

Hladký (srov. 2011, s. 30–31) uvádí dobové prepisy o tom, jak v dřívějších časech působila boží muka na lidi, a tak se můžeme dočíst o přívětivých slovech A. Chanovského (významný barokní náboženský kazatel) ve Správě křesťanské (1710)

nebo Václava Hájka z Libočan v Kronice České (1541) či Jaroslava Mcelského (Český lid, 1904). Zajímavostí je, že se našli i tací – zejména nekatolíci, kteří proti božím mukám spíše brojili: Karel Račín („Robota církevní“, 1745) vyčítavě píše o pověrečnicích nebo, Zachariáš Brunclík („Kázání o tom, že obrazové v církvi Páně trpění býti nemají“, 1613), zakazuje obrazy: „...*A tento rozkaz Boží čelí proti těm prostým sedláckům, kteříž před sloup bud' dřevěný nebo kamenný, železem zamřížovaný, a do něho jakéhos maňáska postavují, pravice, že jsou Boží muka, před tím se klanějí, klobouky smykají, nýbrž i tomu se modlí etc.*“ (Hladký, 2011, s. 31)

Boží muka, která se nejčastěji vyskytují v krajině, jsou zděná nebo kamenná. Základní tvarosloví božích muk vychází z toho, že odkazují na utrpení Krista bičovaného a mučeného u antického kamenného sloupu (srov. Hájek, 2009, s. 12). Businský (srov. 2012, s. 4) uvádí tři skupiny – sloupková, pilířová a kapličková.

### 1.3 Sochy a morové sloupy

V české krajině se volně stojící sochy a sousoší objevují od poslední čtvrtiny 17. století. Byly pořizovány jako odpověď na mnohdy dobově podmíněnou atraktivnost kultu určitého patrona. „Nejoblíbenějším patronem barokní doby byl sv. Jan Nepomucký, bývá ztvárňován jako kněz oděný v barokním kněžském rouchu ve dvou základních typech – světec drží kříž v rukou, či mu jej podává anděl“ (John a Pátek, 2005, s. 4).

John a Pátek (srov. 2005, s. 4) uvádějí, že k pořízení mnoha soch, které se většinou stávaly součástí mariánských sloupů, měl vliv barokní mariánský kult. Autoři dále dodávají, že mariánské sloupy jsou označovány jako monumentální sochařská práce, protože výška podstavce je výrazně větší než vertikální rozměr neseného břemene.

Morové sloupy byly stavěny od roku 1650. V té době nechal císař Ferdinand III. postavit Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze. Tento morový sloup byl vzorem pro všechny další sloupy stavěné u nás. Sloup měl symbolicky zvýraznit nebeskou sféru, ve které se světec nacházel. V českých zemích se nejčastěji na vrchol sloupu umísťovala socha Panny Marie, ale můžeme se také setkat s Nejsvětější Trojicí či sochami světců (srov. Šimečková, 2009, s. 34–35; John a Pátek, 2005, s. 4).

Dle Bukačové (srov. in Štrogová, 2006, s. 73) se sochařské památky vyskytují v krajině v podobě solitérní sochy nebo ve skupinách, z nichž nejčastější jsou Kalvárie. Dále lze spatřit také tzv. Olivetské hory, které zobrazují výjev modlícího se Krista se spícími učedníky.

I když docházelo k devastaci velkého množství barokní skulptury, která se nacházela volně v krajině, tvoří významnou část památkového fondu. Na rozdíl od křížků a božích muk jsou tyto památky zapsané a vesměs je jim věnována restaurátorská péče (srov. Bukačová in Štrogová, 2006, s. 73).

### 1.4 Kapličky

Kaple a kapličky pocházejí z latinského slova *capella*, což jsou drobné stavby, které označují centrální pojetí sakrálního prostoru a jsou zasvěcené k uctívání Boha, Panny Marie a světců. Kaple se stavěly třeba na místě, kde dříve stával pouze kříž a často předcházely pozdější stavbě kostelíka či většího poutního areálu (srov. Hájek a Bukačová, 2001, s. 60). Šimečková (srov. 2009, s. 12) zmiňuje další možnost výstavby,

kdy bylo tak učiněno na místě tzv. poklony, místa, ze kterých poutníci měli poprvé možnost spatřit posvátné místo, do kterého směřovala jejich cesta, zde pokleklí a políbili zemi.

Velkou část kaplí lze nalézt na návsi, kde se krčí pod mohutným stromem a dříve plnily funkci malého kostelíka k místní pobožnosti. Dále mohou být situovány na významných místech, na vrších, u pramenů, na místech morových hřbitůvek nebo v lese, dotvářejí tak typický charakter českého venkova. Mnohé vznikly jako poutní místa, opředená zázraky nebo byly postaveny na trasách poutních cest či zemských stezek. Patronem všech poutníků je sv. Jakub, sám poutník do Compostelly, kterému je při trasách k jeho údajnému hrobu zasvěcena nejen řada kostelů, ale také právě kaplí a kapliček, mezi nimiž se dodnes pohybují poutníci (srov. Hájek a Bukačová, 2001, s. 61; Hladký 2011, s. 70).

Podstatná část kapliček vznikala v baroku po třicetileté válce v rámci rekatolizačního úsilí. „Za Josefa II. byly odsvěceny, pokud se jich v té době někdo neujal, tak mnohé skončily jako stavební materiál nebo byly ponechány postupnému chátrání. V romantismu se podařilo některým z nich dodat nový „šat“ a můžeme je v krajině spatřit dodnes“ (Hájek a Bukačová, 2001, s. 61).

Kapličky mohou být malé stavby, které mají dveře místo výklenku vedoucí do velmi malého prostoru uvnitř nebo malé stavby s prostorem uvnitř a se zvoníčkou na střeše, a také to mohou být větší stavby s rozsáhlejším vnitřním vybavením. Takovéto kapličky jsou síňového typu. Samotné vybavení, které se může nacházet v prostoru kapličky je často velmi prosté např. lidová polychromovaná plastika, oltář, barvotiskové obrazy a obrázky, malby na skle, relikvie z poutních míst a v těch opravdu větších i několik lavic, větší oltář s bohatším mobiliářem (srov. Hladký 2011, s. 46; Šimečková, 2009, s. 31).

Technika stavby je vesměs totožná ve všech případech a materiál není výjimkou. Kapličky můžeme tedy nalézt kamenné, cihlové nebo smíšeného zdiva. Vápenné omítky, portály a okna většinou v barokním, neorománském a neogotickém tvarosloví. Někdy se dochovaly také kapličky dřevěné (srov. Hladký, 2011, s. 70).

Přechodovým stupněm mezi božími muky a kapličkami jsou výklenkové kapličky. Tyto stavby nemají uvnitř prostor, kde by bylo možné se scházet, nenalezneme zde ani výklenky do všech světových stran. Rozměrově jsou malé a půdorys je povětšinou čtvercový nebo obdélníkový. Výklenkové kapličky jsou starší nežli typ předcházející, tedy kapličky prostorové. Výklenkové kapličky byly stavěny převážně prostými venkovany, kteří budovali tyto stavby u svých polí, při cestách a na okrajích vsi za účelem krátké modlitby při práci, k rozjímání a odpočinku nebo k prosbám (srov. Hájek, 2009, s. 189; Hladký, 2011, s. 46; Šimečková, 2009, s. 30).

## **1.5 Ostatní**

### **1.5.1 Obrázky**

Častým jevem v krajině jsou také obrazy a obrázky pověšené na stromy či kmeny nebo doplňující jiné drobné sakrální památky. Zobrazovat takto Božkou osobu – Krista – je dovoleno na základě toho, že svým narozením z Panny Marie přijala lidskou přirozenost. Se světci to bylo mnohem jednodušší, protože ti měli pouze lidskou přirozenost a s Kristem byli spojeni. Obrazy Krista, Panny Marie a světců jsou odrazem neměnného prototypu. Skrze obrazy a obrázky může být osoba uctívána, navíc mají

didaktický význam a jsou pomocníky v soustředění k modlitbě (srov. Černý, 2004, s. 37).

V pozdním středověku nabývá na významu na poutních místech úcta k milostným obrazům, které díky tomu zatlačují starší úctu k hrobům a ostatkům světců, relikviím a zázračným Hostiím do pozadí (srov. Černý, 2004, s. 37).

## 2 Ukázky sakrálních památek na Novohradsku

### 2.1 Charakteristika regionu

Pokud bychom na oblast Novohradsku nahlíželi od Třeboně, mohli bychom si pomyslet, že třeboňská pánev je na první pohled nepříliš zajímavá rovina. Při bližším pohledu bychom ale zjistili, že má své kouzlo. To kouzlo zkusil vystihnout Vochozka (2018, s. 9–10) a uvádí, že díky „ploché zemědělské krajině se staletými vesnicemi a dále nepočtenými vesnicemi, jejichž stavení a domky rozseté podél cest svědčí o nepříliš dávném osídlení. Krajina rybníků protkaná stromořadími staletých listnáčů i krajina rozeolách polí a luk s remízky poskytujícími úkryt pro divokou zvěř, krajina převážně borových lesů a rašelinišť“. Autor dále popisuje, že „z této roviny se náhle strmě vystupují Novohradské hory s nepříliš strmými, nejbliže Kraví hora, jejíž východní svah oživuje barokní kostel s obdivuhodným citem vloženým do krajiny“. V sousedství Kraví hory se nachází Vysoká, která je jen o něco málo vyšší než její sousedka. V Novohradských horách nalezneme zdravé hvozdy, zelené louky, křišťálově čistou vodu v říčkách a ovzduší, které bylo ušetřeno šedivé industrializaci 20. století (srov. Kroupa, 2006, s. 11).

Krajina na Novohradsku se v průběhu posledních desetiletí výrazně změnila, stejně jako i v jiných pohraničních regionech, a to především na české straně. Bylo to zapříčiněno především nuceným odsunem německy mluvících obyvatel po druhé světové válce, s nimi zmizely i některé domy a někde i celé vesnice. Dříve malá políčka a remízky vystřídaly obrovské lány polí. O bývalé vesnice a pastviny se poté postaral les. Jedinou připomínkou toho, že na zaniklých místech někdo žil, jsou právě drobné sakrální památky, které představují spojující síť krajiny rozdělenou hranicí, ale ani těm se problémy nevyhnuly, často se o ně poté nikdo nestaral a byly úmyslně ponechány napospas působení přírody osudu a povětrnostním podmínkám (srov. Vlčková, 2018, s. 8).

Ve zvoleném pohraničním regionu se nacházejí dvě větší města – Horní Stropnice a Nové Hrady. Města byla záchytným bodem na obchodních či poutních cestách, ve kterých se objevují nejvýznamnější architektonické stavby, jako jsou kostely, kláštery a hrady. Nezapomenutelný dojem zanechávalo v návštěvníkovi také náměstí, která byla různě zdobena. Vesnice se staly páteří zdejší oblasti. Většina z nich byla osídlena německy mluvícími obyvateli. Bohužel i je potkal neblahý osud v podobě postupného zániku jednotlivých domů. Vyšší území Novohradských hor bylo osidlováno až v 18. století, velkou zásluhu na tom měl Jan Nepomuk Buquoy, který podporoval ekonomický i sociální rozvoj, protože viděl potenciál zdejšího kraje především ve sklářském průmyslu. Proto docházelo na mnoha místech ke vzniku nejen nových skláren, ale také celých vesnic. V níže položených oblastech docházelo k osidlování již od 13. století. U menších osad a vesnic byla přirozeným centrem

návesní kaple, která přináší do obcí zřetelné znamení víry. Podél cest vznikaly boží muka a jiné drobné sakrální památky, které provázejí kolem cest člověka v jeho každodenním životě (srov. Vlčková, 2018, s. 19, 34).

## 2.2 Poutní místa

Jak bylo psáno v kapitolách výše, tak byly často sakrální památky situovány podél poutních cest nebo přímo v poutních místech. Pod pojmem pout' se rozumí putování se zbožným úmyslem na památné a posvátné místo jako k zvláštnímu zdroji milosti. Je zapotřebí rozlišovat takové poutě od běžných církevních slavností, které se konají téměř při každém kostele či kapli na památku patrocina nebo posvěcení kostela (srov. Černý, 2006, s. 19). Autor dále dodává, že se jednalo především o místa, „která byla nějakým způsobem spjata s pozemským životem Ježíše Krista (Betlém, Nazaret, Jeruzalém – Golgota, Boží hrob aj.), Panny Marie, apoštolů, mučedníků, poustevníků a ostatních světců. Zvláštním jevem je také úcta k jejich obrazům a relikviím. Dle katolické tradice může být věřící snadněji v modlitbě spojen s uctívanou osobou skrze její obraz či relikvii“ (Černý, 2004, s. 20).

Z hlediska etnografického je pout' vždy spojena s podniknutím cesty na posvátné místo, s překonáním vzdálenosti. Znamená to tedy „dobrovolné opuštění vlastního domova a cestování se zbožným úmyslem, ať již třeba jen na půl dne do sousední farnosti, nebo na více dní do ciziny značně vzdálené“ (Černý, 2004, s. 21). Autor uvádí, že charakteristickými známkami náboženské pouti je cesta na posvátné místo s touhou po Bohu. Z toho důvodu k pouti nerozlučně patří modlitba, půst, pokání a svatá zpověď. Dalším charakteristickým znakem až do druhé světové války „byla uzavřená procesí, organizované průvody s křížem, korouhvemi a soškami svatých, které se zpěvem a modlitbami přicházely na svá oblíbená poutní místa každoročně v určité dny a svátky v průběhu církevního roku“ (Jiří Černý in *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život*, 2006, s. 509).

Poutní místo často bylo spojováno se zvláštními jevy, které nelze vždy vysvětlit jako přirozené události. Příkladem může být zjevení Panny Marie v daném místě. Jiným příkladem zase uzdravení těžce nemocných, kterým nepomohla předchozí obvyklá konvenční metoda léčby. Stalo se tak na základě vyslyšení modliteb u milostných obrazů a soch, vypití vody nebo umývání touto vodou. Není proto divu, že poutním místem se stávaly vyvěrající prameny, které dle víry, mnohde i dle vědeckých dobrozdání, mají léčivé účinky. Lidová křesťanská tradice uvádí, že čistá voda ve studánkách je obrazem panenské čistoty Panny Marie (srov. Černý, 2004, s. 24, 33, 34).

Tyto příklady můžeme nalézt také v oblasti Novohradska. Nejznámější poutní místo a také nejnavštěvovanější v Jižních Čechách vzniklo na samém začátku 18. století na Dobré Vodě (pro poutníky z německých jazykových oblastí nazývána obvykle Brünnl či Maria Trost bei Gratzen) u Nových Hradů, které duchovně spravovali vyšebrodští cisterciáci (srov. Černý, 2004, s. 31).

Důvodem vzniku poutního místa na Dobré Vodě byla léčivá síla pramene, který se nacházel pod dubem. Zajímavostí je, že dub zde stále stojí a je chráněnou přírodní památkou (srov. Vlčková, 2017, s. 54). Dějepisná publikace poutního místa uvádějí, že roku 1648 stála v lese boží muka, vedle kterých se později postavil poutní kostel (srov. Jiří Černý in *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život*, 2006, s. 509). Dle legendy měl dne 4. října 1701 jistý Matěj Egidi z Bedřichova třikrát po sobě sen, v němž se mu zjevila Panna Maria, která jej upozornila na tento léčivý

pramen a žádala, aby jí na tomto místě postavil kapličku (srov. Černý, 2004, s. 78). Autor na téže místě popisuje další dvě verze legendy – ještě jedna o Matěji Egidi a druhá zachycující výpověď dvou mužů ze Žibřidova u Rožmberka, jenž měli vidění. Ať tak či onak, zvěsti se šířily mezi lidmi velmi rychle. Na místo začali nosit spousty obětí, svou cestu sem si našli také lidé nemocní, kteří očekávali brzké uzdravení. Netrvalo dlouho a došlo k prvním prokázáním zázraků: „6. ledna 1702 zde Urban Hartl z Dlouhé Stropnice nabyl ztracený sluch, 14. ledna 1702 desetiletá slepá dívka začala vidět, 23. ledna 1702 dívka z Pěčina začala chodit atd.“ (Kroupa, 2006, s. 17). Všechny tyto zprávy zřejmě zapříčinily, že na místo během krátké doby začaly proudit velké davy lidí, a tak se rozhodlo hrabě Vojtěch Longuevela Buquoy postavit zde kostel, faru, hostinec a lázně. Vše se událo ve velmi krátké době, jenom mohutný barokní chrám Nanebevzetí Panny Marie byl vystaven mezi lety 1708–1715, stavbu měl na starosti neznámý stavitelský mistr. Právě tento kostel si pro sebe uzmul dominantní postavení na Dobré Vodě, jenž poutníci mířící na ono místo mohou vidět již z velké dálky (srov. Kovář, 1998, s. 27).

Jako poslední zajímavost můžeme zmínit, že na místě údajného zjevení u původní studny nad kostelem stojí tři starší kamenné kříže obnovené v roce 2001, jenž mají moderně stylizované korpusy. Před nimi se nachází deska s citátem z evangelia: „*Já jsem pramen živé vody...*“ a „*Památce obětí terorismu – září 2001*“ (srov. Černý, 2004, s. 79).

Trochu neprávem bylo Dobrou Vodou zastíněno jiné poutní místo, které se nachází nedaleko a má mnohem starší historii. Považte, že na místě léčivého pramene stávala kaplička již od dob, co přicházeli do kraje první křesťané a pověst praví, „že se zde těžce zranil nějaký dřevorubec, který prosil Boha o pomoc. Na jednom buku se mu zjevila sv. Anna. Pod bukem se potom objevil pramen, jehož voda dřevorubce uzdravila“ (Kroupa, 2006, s. 21–22). Tato zpráva sem přivedla také slepce, který po pozření zázračné vody rovněž uzdravil (srov. Černý, 2004, s. 96). Nyní si můžeme povšimnout, že legenda o léčivém prameni na Dobré vodě má hodně společného s touto pověstí.

Zmíněné poutní místo v dnešní době nese název Hojná Voda (Heilbrunn) a pravděpodobně takovému názvu můžeme vděčit Františku Palackému, který jej takto pojmenoval ve smyslu „hojivá“. Ale původně bylo místo, po objevení léčivého pramene roku 1564, pojmenováno dle majitele pozemků Viléma z Rožmberka, a to Vilémova hora. Nedlouho poté byla u léčivého pramene postavena kaple a v roce 1598 se mluví již o kostelíku, postaveném na náklady Viléma z Rožmberka. V letech 1625–1630 nechala hraběnka Marie Magdaléna Buquoyová svatyni rozšířit na kostel sv. Anny. V období 16. a 17. století zde byly také lázně, které navštěvoval nejen samotný Vilém z Rožmberka, ale také další významné osobnosti své doby (srov. Černý, 2004, s. 95–95; Kroupa, 2006, s. 21–22).

Věhlas netrval tak dlouho, jak by si toto zajímavé poutní místo zasluhovalo. Začal totiž upadat právě zřízením nového poutního místa na Dobré Vodě. Aby toho nebylo málo, po druhé světové válce došlo k totální duchovní devastaci kraje, kostel sv. Anny pustnul, a nakonec byl roku 1963 zbořen (srov. Černý, 2004, s. 96).

Představili jsme si asi dvě nejzásadnější poutní místa na Novohradsku – Hojnou Vodu a Dobrou Vodu. Neměli bychom ale také zapomenout na samotné cesty vedoucí k poutním místům. Ty jsou totiž protknyty řadou kapliček a křížů s obrázky Krista, Panny Marie známých i neznámých svatých (německy se nazývající Bildsäulen –

sloupy s obrazy) a také se zde nacházejí Marterl (boží muka). Jejich sváteční smysl je srozumitelný jen právě v souvislosti s poutním místem, ke kterému se vztahují. Na první pohled zapadlé kaple v nepřístupné krajině při pohledu na mapu dávají na vědomí své vztahy s jinými kaplemi, u kterých se cesty a meze ještě zachovaly. Kaple a kříže byly racionálně rozmístěny podél cest a na křižovatkách v určitých pravidelných rozestupech tak, aby usnadnily poutníkům snadnou orientaci v krajině a zavedly je do cíle jejich cesty (srov. Kruml in Vlčková, 2017, s. 66).

Můžeme také v tomto kontextu zmínit několik dalších zajímavostí týkající se poutních míst na Novohradsku. Například v Nových Hradech ve farním a klášterním kostele je uctívána drobná rytina Panny Marie Zábalské, držící na levé ruce Ježíška v pravé ruce růži. Rytina byla zachráněna roku 1619 za stavovského povstání z hořícího domu v bitvě u Záblatí vojevůdcem Karlem Bonaventurou. Po jeho smrti se dostal obrázek do jezuitského kostela sv. Anny ve Vídni. Ale již roku 1674 jej Buquoyové přenesli do Nových Hradů. Od roku 1753 je umístěn na hlavním oltáři tamního kostela a je cílem mnoha poutníků (srov. Jiří Černý in *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život*, 2006, s. 515).

Nakolice u Nových Hradů jsou opačným příkladem, kdy se nejednalo o poutní místo, ale byly od 17. století výchozím bodem pro procesí mířící dolnorakouského Hoheneich. Bylo to důsledkem toho, že právě zde se udál r. 1621 místním zázrak s kostelními dveřmi – Mirackeltür (srov. Černý 2004, s. 32).

A uvedme si ještě jednu zajímavost v podobě zaniklé obce Jetzkobrunn. Nad osadou totiž vytékal pramen dobré vody, které byly přiřčeny léčivé účinky (srov. Kroupa, 2006, s. 42). V místě vyrostla dřevěná kaplička, kterou v pozdějších dobách nahradila zděná. Pramen vyvěral uvnitř, pod oltářem (srov. Černý, 2004, s. 100–101). U kapličky zastavovala poutní procesí, která šla na Dobrou vodu, kam se putovalo přes Horní Stropnici. Stavěli se zde prý dokonce také poutníci přicházející až z Jihlavy, kteří taktéž mířili na Dobrou Vodu. Procesí se každoročně konalo ještě i v první polovině 20. století. (srov. Černý, 2006, s. 228). Jak zaniklou obec, tak i kapličku si představíme blíže v kapitole 4 Výběr památek.

Smutná, leč zcela vystihující povahu lidí, událost se odehrála roku 1831, kdy došlo k pokusu o zpeněžení víry. Jistý vysloužilý voják Nikolaus Sailer prohlásil v okolí Novohradska, že u vyvěrajícího pramene v obci Jedlice (Göllitz) se mu zjevuje Panna Marie a hovoří k němu. Pravdou však bylo, že zde pouze Nikolaus ukryl obrázek Panny Marie. To však věřícím putující na Dobrou Vodu stačilo, aby začali navštěvovat ono zázračné místo. Vychytralý Sailer poté mohl kupčit se „zázračnou“ vodou ze studánky a vybírat od poutníků dary (srov. Vlčková, 2017, s. 49). Tyto dary měly být původně na stavbu kostela a přilehlého kláštere, neboť to bylo přání Matky Boží v jeho zjevení. Vše došlo tak daleko, až podvod odhalili majitel panství hrabě Jiří August Boquoy a farář z Horní Stropnice Edmund Wella a dali malou kapli u studánky zbořit. Poutníci se vrátili opět na svou původní cestu a obec Jedlice jako poutní místo upadlo v zapomnění, pouze u starších lidí dlouho přežíval místní název pramene jako Klosterbrunn (Klášterní pramen). Nakonec se obci nevyhnul ani ten nejhorší osud a roku 1948 zcela zanikla (srov. Jiří Černý in *Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda – historie – život*, 2006, s. 514).



## 2.3 Vymezené území

Důležité bylo vymezit si konkrétní oblast Novohradska, protože toto území je poměrně velmi rozsáhlé. Jedná se nejen o území kolem Nových Hradů, jak by mohl samotný název odkazovat, ale pokud bychom zadali do vyhledavače internetového portálu mapy.cz „Novohradsko“ jako oblast, tak by nám tento portál vytyčil území, které je možné vidět na obrázku níže, a to zahrnuje dále také Trhové Sviny, Kaplice, Rožmberk nad Vltavou, Velešín a území zasahuje k Českému Krumlovu a Českým Velenicím, ale nejsou do tohoto území zahrnuty. Hned na začátku je zapotřebí zmínit, že si území Novohradsko nesmíme splést s Krajinou památkovou zónou Novohradsko, která je samozřejmě o poznání menší.

30. 10. 2019

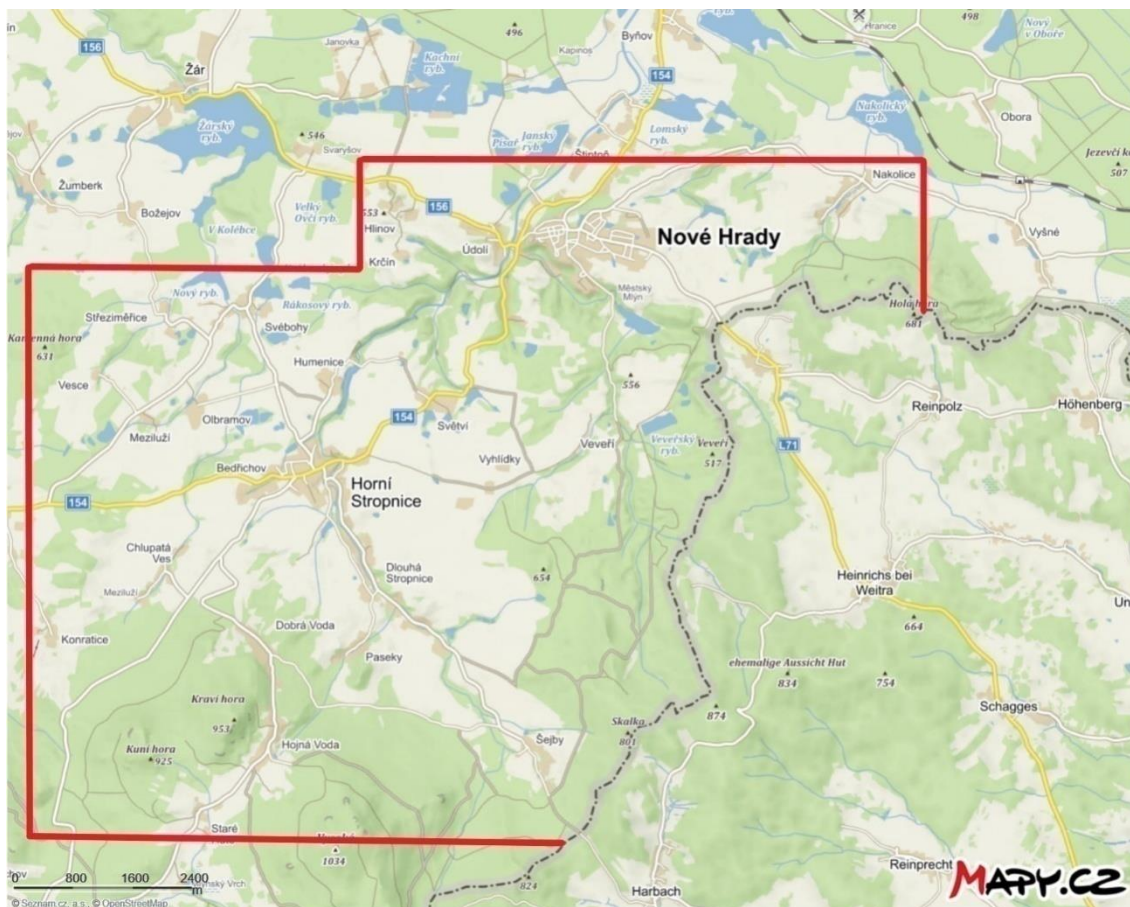
Novohradsko (Oblast) - Mapy.cz



Obrázek 1 - oblast Novohradsko (zdroj: mapy.cz)

Naše území jsme se snažili systematicky vytyčit a prvním vodítkem, z něhož jsme vycházeli, jsou hranice mezi Českou republikou a Rakouskem, které tvoří přirozený mezník. Vybrali jsme následující obce, které jsme použili jako vztyčné body k ohrazení území našeho bádání – Nakolice, Hlinov, Krčín, Vesce, Konratice, Staré Hutě. V takto vytyčené oblasti se poté nacházejí dvě větší města – Nové Hradý a Horní Stropnice.

Některé památky, i když byly uvedeny na portálu nahranici.org k určité obci, která byla v našem území, ale samotné památky již do tohoto území nespádaly, nejsou uvedeny v našem seznamu níže.



Obrázek 2 - vytyčené území (zdroj: mapy.cz)

## 2.4 Metoda sběru dat

Sběr dat probíhal praktickou formou terénního bádání. K vyhledávání jednotlivých sakrálních památek jsme se řídili třemi zdroji, které jsme navzájem porovnávali – internetový portál nahranici.org, který využívá systému google maps, internetový portál mapy.cz a tištěnou mapu Novohradské hory od firmy Geodézie On Line (rok vydání 2016).

Již na tomto místě je nutné uvést, že pokud nastala shoda lokace památky u všech tří zdrojů, mohlo se to považovat za obdivuhodný nále, protože ve většině případů spíše docházelo k tomu, že lokace či existence dané památky se informačně ze zdrojů rozcházely. Také jsme ocenili možnost vyzkoušet si své orientační schopnosti při terénním bádání, protože ať jsme se snažili sebevíc, některé památky uvedené ve zdrojích jsme prostě nenašli. Velkým problémem byla uvedená GPS lokace na internetovém portálu nahranici.org, protože někdy se stávalo, že navigace odkazovala na místa ve střední Africe (toto přisuzujeme spíše k nevědomému přepsání souřadnic). A opět se zde potvrdilo, že vlastní terénní průzkum byl vhodně zvolenou metodou sběru dat, která přinesla své výsledky.

Drobné sakrální památky uvedené níže se objevují na našem vytyčeném území, podrobný popis jednotlivých památek by přesahoval odborné zaměření této bakalářské

práce, proto jsme se rozhodli vybrat si z celého území pouze jedenáct památek, kterým se budeme podrobněji věnovat, u zbylých uvádíme alespoň GPS souřadnice, pro lepší orientaci umístění památek v krajině. Pro přehlednost uvádíme nejprve obecnou skupinu památek a poté oblast, kde se nachází. Zde jsme vycházeli z porovnání dat katastrálních map dvou internetových portálů – mapy.cz a nahlizenidokn.cuzk.cz.

## **2.5 Kříže**

### **Bedřichov**

*Kříž litinový* (48.7577617°N 14.7239342°E).

### **Dlouhá Stropnice**

*Kříž litinový* (48.7552072°N 14.7395928°E); *kříž litinový* (48.7299353°N 14.7594564°E); *kříž litinový* (48.7412694°N 14.7566161°E).

### **Dlouhá Stropnice – Jedlice (bývalá obec)**

*Kříž litinový* (48.7469572°N 14.7810678°E).

### **Dobrá Voda u Horní Stropnice**

*Kříž litinový* (48.7358803°N 14.7271908°E); *kříž kamenný tesaný* (48.7385689°N 14.7268047°E); *kříž s korpusem* (48.7404375°N 14.7226519°E); *kříž litinový* (48.7420500°N 14.7240797°E).

### **Hlinov**

*Kříž litinový* (48.7883678°N 14.7481503°E); *kříž litinový* (48.7961081N, 14.7481289E).

### **Hojná Voda**

*Kříž litinový* (48.7244722°N 14.7234600°E); *kříž tesaný kamenný* (48.7252331°N 14.7275261°E); *kříž tesaný kamenný* (48.7299972N, 14.7273372E).

### **Horní Stropnice**

*Kříž tesaný kamenný* (48.7618639N, 14.7376517E); *kříž tesaný kamenný* (48.7617108°N 14.7372272°E); *kříž tesaný kamenný* (48.7669158°N 14.7473872°E).

### **Horní Stropnice – Světví**

*Kříž tesaný kamenný* (48.7663156°N 14.7466419°E).

### **Horní Stropnice – Vyhlídky**

*Kříž litinový* (48.7614464N, 14.7685969E).

### **Humenice**

*Kříž kamenný tesaný* (48.7712242N, 14.7376050E).

### **Chlupatá Ves**

*Kříž litinový* (48.7480272°N 14.7086939°E); *kříž litinový* (48.7443111°N 14.7151714°E)

### **Konratice**

*Kříž litinový* (48.7280369°N 14.6840789°E).

### **Meziluzí**

*Kamenný sokl kříže* (48.7679325°N 14.7030828°E); *kříž litinový* (48°46'03.4"N 14°42'14.3"E).

### **Mýtiny**

*Kříž kovaný* (48.7636150°N 14.7829661°E); *kříž litinový – pouze sokl* (48.7613236°N 14.7779342°E); *kříž litinový* (48.7677339N, 14.7862000E).

### **Nakolice**

*Kříž litinový* (48.7964336N, 14.8358636E).

### **Nové Hrady**

*Kříž litinový* (48.7944664N, 14.7858356E); *kříž litinový* (48.7823528°N 14.8044044°E); *kříž tesaný* (48.7902544°N 14.7749789°E); *kříž litinový* (48.7825928N, 14.8044608E).

### **Paseky**

*Kříž litinový* (48.7398367°N 14.7429100°E).

### **Střeziměřice**

*Kříž litinový* (48.7795039°N 14.7102628°E).

### **Šejby**

*Kříž dřevěný* (48.7275544°N 14.7737703°E).

### **Údolí**

*Kříž dřevěný* (48.7905044°N 14.7679131°E); *kříž litinový* (48.7943861N, 14.7534242E).

### **Vesce**

*Kříž litinový* (48.7727967°N 14.6945653°E).

### **Veveří**

*Kříž litinový* (48.766592°N 14.790878°E).

## **2.6 Boží muka**

### **Bedřichov**

*Kamenná stélová* (48.7579444°N 14.7241433°E); *kamenná sloupková* (48.7597064°N 14.7138503°E).

### **Dlouhá Stropnice**

*Kamenná sloupková* (48.7321150°N 14.7485239°E).

### **Dobrá Voda u Horní Stropnice**

*Kamenná piliřková* (48.7352717°N 14.7278347°E).

### **Hojná Voda**

*Kamenná piliřková* (48.7225897°N 14.7200456°E); *kamenná piliřková* (48°43'28.5"N 14°43'05.8"E), *kamenná piliřková* (48.7252475N, 14.7275308E).

### **Horní Stropnice**

*Kamenná piliřková* (48.7629272°N 14.7342339°E); *kamenná sloupková* (48.7653303N, 14.7315303E).

### **Horní Stropnice – Humenice**

*Kamenná sloupková* (48.7748169N, 14.7394047E).

### **Meziluzí**

*Kamenná piliřková* (48.7592919°N 14.6869839°E).

### **Mýtiny (bývalá obec)**

*Kamenná sloupková* (48.7554300N, 14.7788569E); *kamenná piliřková* (48.7609211N, 14.7751731E).

### **Nové Hrady**

*Kamenná piliřková* (48.786867°N 14.796017°E).

### **Olbramov**

*Kamenná sloupková* (48.7717053N, 14.7275889E).

### **Paseky**

*Kamenná piliřková* (48.7412517°N 14.7440258°E); *kamenná piliřková* (48.7388708°N 14.7404369°E); *kamenná piliřková* (48.7361200°N 14.7324197°E).

### **Svébohy**

*Kamenná sloupková* (48.7794156N, 14.7168089E).

### **Šejby**

*Kamenná piliřková* (48.7173694°N 14.7829031°E), *kamenná piliřková* (48.7257286°N 14.7795958°E), *kamenná piliřková* (48.7190753°N 14.7834156°E), *kamenná sloupková* (48.7273139°N 14.7744353°E).

### **Veveří**

*Kamenná piliřková* (48.7713747°N 14.7904233°E).

### **Veveří – Jedlice (bývalá obec)**

*Kamenné torzo* (48.7408539°N 14.7948047°E), *kamenná piliřková* (48.7445233°N 14.7927622°E).

## 2.7 Sochy

### Hojná Voda

*Barokní socha sv. Jana Nepomuckého v kamenné ohradě* (48.7266878°N 14.7260797°E).

### Horní Stropnice

*Socha sv. Jana Nepomuckého* (48.7618097°N 14.7373989°E).

### Nové Hrady

*Socha sv. Jana Nepomuckého* (48.7902992°N 14.7815625°E); *sousoší kalvárie* (48.7895122°N 14.7799731°E).

### Údolí

*Socha sv. Jana Nepomuckého* (48.788693°N 14.771221°E).

### Šejby

*Kamenná socha* (48.7274167N, 14.7745239E).

## 2.8 Kapličky

### Bedřichov

*Výklenková kaplička* (48.7579444°N 14.7241433°E).

### Božejov

*Poutní kaple* (48.776716°N 14.688238°E).

### Hojná Voda

*Výklenková kaple sv. Anny* (48.7302664°N 14.7277300°E); *výklenková kaplička* (48.7245503°N 14.7223389°E); *výklenková kaple* (48.7227242°N 14.7226069°E).

### Horní Stropnice – Světlí

*Výklenková kaplička<sup>1</sup>* (48.7698397°N 14.7558006°E).

### Humenice

*Výklenková kaplička* (48.7694964N, 14.7364269E).

### Chlupatá Ves

*Návesní kaple* (48.7478867°N 14.7062328°E); *výklenková zděná kaple pozdně barokní* (48.7449853°N 14.6915275°E).

### Konratice

*Návesní kaple pozdně klasicistní* (48.7408097°N 14.6861953°E).

---

<sup>1</sup> U této památky panuje jistá pochybnost o jejím sakrálním významu. Sice zdroje nahranici.org a mapy.cz shodně uvádějí, že se jedná o sakrální památku nicméně, při konzultaci paní Th.Lic Vlčková, Ph.D. konstatovala, že by se mohlo jednat pouze o nápodobu křesťanského symbolu, spíše to odkazuje k Rožmberské růži.

### **Krčín**

*Návesní kaple* (48.7865264°N 14.7507628°E).

### **Mýtiny**

*Výklenková zděná kaple* (48.7636183N, 14.7830144E); *návesní kaple* (48.7630847°N 14.7828447°E).

### **Nakolice**

*Návesní kaple* (48.7950133N, 14.8333589E); *výklenková zděná kaple* (48.7937525°N 14.8202111°E).

### **Nové Hrady**

*Výklenková zděná kaple* (48.7903031N, 14.7815683E); *výklenková zděná kaplička* (48.789551°N 14.777135°E); *výklenková zděná kaplička* (48.7964856N, 14.7973672E).

### **Staré Hutě**

*Návesní kaple sv. Jana Nepomuckého* (48.7197408°N 14.7138389°E).

### **Střeziměřice**

*Návesní kaple pozdně barokní* (48.781389°N 14.707222°E).

### **Svébohy**

*Návesní kaple pozdně barokní* (48.780833°N 14.722222°E).

### **Šejby**

*Návesní kaple* (48.7264931°N 14.7757336°E).

### **Údolí**

*Návesní kaple* (48.7883414°N 14.7720494°E).

### **Veverří – Jedlice (bývalá obec)**

*Výklenková zděná* (48.7375725°N 14.7976272°E).

## **2.9 Ostatní**

### **Staré Hutě**

*Obrázek sv. Huberta* (48°43'17.1"N 14°41'32.6"E).

### **Šejby**

*Obrázek Panny Marie* (48°43'41.1"N 14°47'01.0"E).

### 3 Výběr památek

V této kapitole se pokusíme blíže představit jedenáct vybraných sakrálních památek z vytyčeného území. Původním záměrem byla snaha, aby výběr byl konzistentní, proto jsme si vybrali tři kříže, tři boží muka, tři kapličky a jednu sochu. Bohužel, při následném shromažďování informací o jednotlivých památkách se vyskytly komplikace v podobě nedostatku zdrojů, které by dokázali potřebným způsobem popsat námi vybrané památky a přiblížit jejich význam. I když byly osloveny a požádány o spolupráci instituce, u kterých se předpokládalo, že mohou mít pro nás důležité informace (např. Novohradské muzeum, Římskokatolická farnost Dobrá Voda a Nové Hrady, obec Horní Stropnice), ani v jednom případě nedošlo k naplnění předem stanoveného záměru. Dle této skutečnosti jsme tedy nakonec museli upravit seznam památek a jejich počet se nakonec ustálil na jedenácti, i když původně se počítalo s deseti.

Zaměřili jsme se na obecný popis památek, u kterých jsme mohli najít zmínky v odborné literatuře a zároveň zjistit další fakta na základě bádání v terénu. Dále se zaměřujeme na popis míst, kde se objekty nachází, abychom přiblížili jejich význam v kontextu zasazení do krajiny či jednotlivých obcí. Kde se to podařilo, zahrnujeme do textu poznatky získané z rozhovorů s lidmi, kteří se o jednotlivé památky starají nebo se podíleli na jejich obnově. Byla udělána také fotodokumentace, která je uvedena v Přílohách.

Protože některé památky se nacházejí pod správou stejné obce, budeme přistupovat ke členění následujícím způsobem – prvotní bude obec, na jejímž území se památka nachází, ve stručnosti budou podány základní informace o obci a především ty, které přibližují význam památky a jejího umístění.

#### 2.1 Božejov

První zmínky o obci jsou doloženy k roku 1390 s tehdejšími názvem Pussendorf, kdy patřila do majetku Oldřicha z Rožmberka. Nynější německý název Buschendorf lze přeložit jako ves v chrástí – das Dorf im Buschholz (srov. Koblasa, 2015, s. 40).

Asi nejproblematictější určení, k jaké obci vlastně památka patří. Dle nynějšího katastrálního rozdělení<sup>2</sup> by památka spadala pod obec Božejov, k tomu se také přiklání portál nahranici.org, který má ve svém seznamu kapličku zařazenou právě pod obec Božejov, ani my v této práci při výkladu památek v kapitole 3.7 jsme se neodchýlili od těchto informací. Samotná památka je umístěna v lese mezi obcemi Kamenná (1,8 km od kapličky) a Střeziměřice (1,8 km od kapličky). Od obou obcí navíc k památce vedou zachovalé lesní cesty, naproti tomu z Božejova žádná přímá cesta k památce nevede. Dokonce se uvádí<sup>3</sup>, že kolem obce Kamenná vedly dříve poutní cesty do tří stran – do kostela Nejsv. Trojice ve Svaté Trojici, k Panně Marii Trost na Dobrou Vodu a také právě ke zdejšímu vrchu, kde se nacházela poutní kaple. Samozřejmě, je zapotřebí si uvědomit, že došlo ke změnám krajinného rázu a mnohé staré cesty zanikly, jiné však zůstaly a jsou v terénu dodnes patrné. Jiří Černý ve své publikaci „Poutní místa“ (srov. 2004, s. 138) zařadil památku pod obec Střeziměřice, za jakých okolností tak učinil, se zde již nepíše, pouze to, že vznik kapličky se váže k rodině Schöppelů.

<sup>2</sup> Údaje hledány na portálech mapy.cz a nahlizenidokn.cuzk.cz.

<sup>3</sup> <https://www.nahranici.org/pamatky/bozejov-kaple-na-kamenske-hore>



### 3.1.1 Poutní kaple

Votivní kaple Panny Marie se nachází v lese pod vrcholem Kamenné hory mezi obcemi Střeziměřice a Kamenná. Díky prameni, který zde vyvěrá, se místu říká podle tradičního názvu užívaného původním německy mluvícím obyvatelstvem Hasenbrunn, což v češtině značí Zaječí pramen (srov. Černý, 2004, s. 138).

Může se zdát, že kaple pro svou velikost zcela nezapadá do místní krajinné sféry. Naštěstí to vynahrazuje okolní les, který ji obklopuje a skrývá. Ta je v dobrém stavu bez známek velkého poškození ať už vlivem přírodních podmínek nebo snad přičiněním nenechavých lidí. Na samotném vrcholku se tyčí železný křížek a pod ním je prázdný výklenek, do které by šlo usadit menší sochu. Hlavní prostor je uzavřen velkou kovanou mříží, uvnitř se nachází skromný mobiliář v podobě sochy, třech obrazů a několika svíček.

O vzniku kaple se nedochovaly žádné písemné náležitosti. Avšak dle pověsti kapli postavil zbloudilý rytíř jako poděkování za svoji záchranu. Mnohem pravděpodobnější je spíše verze, že kapli nechala zbudovat rodina Schöppelů, která tak vyjádřila svůj dík za vyslyšení prosby požehnání jejich dítěte.<sup>4</sup> Tato verze byla poté zapsána do protokolu o vzniku kaple roku 1804 žumberským farářem dle výpovědi hodnověrných pamětníků. Z těchto informací byl vznik kaple zasazen do období kolem poloviny 18. století. Již v těch dobách se místu říkalo Hasenbrunn, a to podle usedlosti Zum Hosn, kterou vlastnil rod Schöppelů. Kaplička byla původně malá, ze dřeva a stála nad pramenem. Až roku 1845 byla postavena zděná stavba tak, jak je nám známa dnes. Žumberský farář Klein ji nchal roku 1893 ohradit a přilehlý prostor vydlážit kamennými deskami. Kaple byla znovu obnovována nejprve roku 1927 a poté také roku 1940, kdy se o to postaral patron žumberského farního kostela, hrabě Karel Jiří Buquoy. V té době také obdržela na průčelí nápis „*Quelle aller Freuen o maria Hilf*“ a byla do ní umístěna velká socha Panny Marie Lurdské (srov. Černý, 2004, s. 138–139).

Procesí na toto poutní místo chodilo nikoli o mariánských svátcích, ale na svátek sv. Petra a Pavla. Především to byla procesí z Nových Hradů, Horní Stropnice, Rychnova u N. Hradů, Valtěrova, Žumberka a dalších míst. Kaple také sloužila jako zastávka k modlitbě při prosebných křížových dnech (srov. Černý, 2004, s. 139).

Díky tomu, že byla v letech 1940–1945 farnost Žumberk začleněna do diecéze linecké, mohla být obnovená kaple dne 4. července 1943 posvěcena lineckým biskupem Josefem Fliesserem za účasti procesí z okolních obcí i sousedských farností – Rychnov u N. Hradů, Benešov nad Černou (srov. Černý, 2004, s. 139).

Kaplička po druhé světové válce a odsunutí původního obyvatelstva z okolí Hasenbrunnu pustla. Neblahý osud byl dokonán komunistickým režimem, kdy v 80. letech 20. století byla již v dezolátním stavu. Ale neznamenalo to její úplný konec. Naštěstí, po revoluci v roce 1989, svitla naděje v podobě iniciativy Františka Opelky z Benešova nad Černou a P. Bonfilia Wagnera, OSM, ze sevitského kláštera v Nových Hradech (rodák z nedalekého Údolí). Iniciativa vedla k tomu, že byla kaple v letech 1999–2000 opravena – nově vyzděno a upraven pramen, který nyní vyvěrá před průčelím (srov. Černý, 2004, s. 139).

---

<sup>4</sup> Černý se domnívá, že by se mohlo jednat o uzdravení.

## 3.2 Dobrá Voda

Kroupa (srov. 2006. s. 16, 18) se ve své publikaci zmiňuje o tom, že již od pradávna vyvěraly volně na severní straně Kraví hory prameny výborné pitné vody, která byla považována za léčivou. Osvěžující voda a zdravý horský vzduch byly předpokladem pro to, aby zde v 16. století vznikaly lázně, v nichž měli hosté naordinovanu pitnou kúru i vanové koupele. Počet stálých obyvatel i návštěvníků během krátké doby vzrostl, proto byla Dobrá Voda 30. června 1707 povýšena na město.

Karel Albert Buquoy se přičinil o další věhlas obce na počátku 18. století, když nechal v letech 1708–1715 postavit mohutný barokní chrám Panny Marie Těšitelky na úpatí Kraví hory. Jak moc důležitou součástí kostel byl, dokládá fakt, že současně s jeho zkrášlováním a zlepšováním vybavení, vzkvétala i osada Dobrá Voda. V roce 1717 jí byl udělen malebný městský znak, z něhož prýští pramen, nad nímž je malý červenožlatý štítek s dvěma bílými pruhy a stříbrným zvoncem. Také se osada mohla pochlubit využíváním práva svobodného trhu. Dobrá Voda, německy zvaná Brünnl, po dlouhá desetiletí prosperovala, zlom nastal až po roce 1945, kdy bylo vystěhováno veškeré německé obyvatelstvo. To vedlo k chátrání většiny domů a snížení původního počtu 500 obyvatel. Dne 8. dubna 1949 vypukl z neznámé příčiny v bývalých lázních, kde se páčil líh, požár. Kombinace silného větru, nedostatku vody, nefunkčního vodovodu, hořících dřevěných přístaveb u domků a volně poházené slámy byla příčinou rychlého šíření požáru. Jenom zázrakem byl ušetřen proslulý barokní kostel. Postupně upadala také tradice poutního místa, která v době normalizace po roce 1970 zanikla úplně. Život se do lokality navrátil po roce 1989 a postupem času se začaly obnovovat také tradiční poutě (srov. Jiráček, 2012, s. 6; Koblasa, 2015, s. 53–54).

### 3.2.1 Kříž s korpusem – kalvárie

Ve svahu nad barokním kostelem Panny Marie Těšitelky u pramene léčivé vody můžeme nalézt tři kamenné kříže tvořící dohromady kalvárii. Kříž uprostřed má na sobě kovanou siluetu Ježíše Krista, kříže po stranách mají na sobě zase kovanou siluetu člověka. Původně na tomto místě stála kalvárie asi v barokní podobě. Poté, co byla obnovena do moderní podoby, nechal na ně donátor umístit pamětní desky s textem, „JÁ JSEM PRAMEN ŽIVÉ VODY... (srv. Jan 4.7-18)“; „PAMÁTCE OBĚTÍ TERORISMU“ a datum: září 2001. Text o prameni živé vody odkazuje k souvislosti, že zde vyvěrá pramen, který podle příběhů má léčivé účinky. Druhý text odkazuje na tragickou událost z 11. září 2001, kdy byl spáchán teroristický čin na americké obchodní centrum.

I když byly osloveni lidé a instituce, u kterých se předpokládalo, že by mohli mít více informací o dané památce, odpovědi se nám nedostalo.

## 3.3 Hojná Voda

Historii vzniku obce jsme si již představili v kapitole 3.2 Poutní místa. Vedle německého názvu Heilbrunn nebo dřívějšího Vilémova Hora, můžeme doplnit, že místo neslo ještě jedno označení – Svatá Anna. Ještě před nalezením léčivého pramene v polovině 16. století, na tomto místě stávala osada, která však později zanikla. Vznikla nejspíš v rámci kolonizace, která na Novohradsku probíhala již za pánů z Kuenringu od 13. století, a pak za Vítkovců, kteří tehdy získali od krále většinu tamního území. Za vlády Rožmberků byly v místě postaveny sklárna a brusírna skla (1591–1705). Již tehdy byla osada velmi významným lázeňským místem. O další rozšíření věhlasu se zasloužil rod Buquoyů, kteří původní kapličku přestavěli na kostel, který se do dnešní doby

nedochoval, protože byl v roce 1964 zbořen a zůstala pouze budova bývalé fary a vedle stojící zvonice. Věž se zvonicí se údajně nachází na místě bývalé strážní věže, která zde stála již v roce 1359. Za vlády Rožmberků (před rokem 1620) byla osada povýšena na městečko a získala znak v podobě jednorožce mezi skalami a stromem. Zánik věhlasných lázní byl způsoben založením sousední Dobré Vody. Byly zde snahy o obnovu lázeňství po roce 1947, ale vyzněly zcela na prázdno (srov. Jiráček, 2012, s. 7; Koblasa, 2015, s. 63–64). Jednalo se o „skupinu Pražanů, tvořící tzv. „Lázeňskou společnost“, jež si za cíl vytkla obnovení zdejších lázní. Místo lázeňských hostů však do opuštěných budov přicházeli jen „nákupčí“, co po Němcích zbylo“ (Kroupa, 2006, s. 23).

### 3.3.1 Tesaný kamenný kříž

Kříž stojí na louce zakrytý remízem, že jej sotva spatříme, pokud půjdeme po cestě na horu Vysokou od Zvonu Setkání. Jeho zachovalý stav nejeví žádné známky poškození nebo snad jiného lidského zájmu. Po louce, kde stojí, je viditelná cesta přímo kolem něj, ale zdá se, že se jedná pouze o cestu, kudy chodí dobytek na pastvu nikoli třeba o původní cestu na horu Vysokou. Ve spodní části můžeme nalézt datum 1849. Zvláštností je, že kamenný kříž na vrcholku je pootočený do strany a není souběžně se svým kamenným soklem. Dnes už těžko posoudit, zda tuto asymetrii nesl kříž od začátku, nebo vznikla při obnově. Celkovým dojmem kříž zapadá do přilehlé krajinné sféry, nijak nenarušuje zdejší prostředí, pakliže se u něj na chvíli posadíte, můžete naproti sobě spatřit Kraví horu a zcela se oddat neutuchajícímu klidu, které místo nabízí.

## 3.4 Krčín

V dnešní době již zaniklá obec, která se nachází nad Terčíným údolím. Její historie se začala ale psát již roku 1359, kdy Vítek z Landštejna prodal novohradské dominium Rožmberkům a v příslušné listině je též zmínka o víscé Krčín (Gruczov). Vrchností zde byl vybudován dvůr, který spravoval polnosti a zahrnoval také ovčín. V roce 1658 se v Krčíně nachází devět majitelů usedlostí a v roce 1862 dle historicko-statistického popisu českobudějovické diecéze je zde 16 domů s 97 obyvateli katolického vyznání (srov. Spolek Krčín – Informační tabule).

### 3.4.1 Návesní kaple

Návesní kaple, která byla postavena místními obyvateli v roce 1780 a přestavěna roku 1894, je zasvěcená Panně Marii Bolestné (srov. Spolek Krčín – Informační tabule). Je památkou svým umístěním velmi nenápadnou, což je dáno odlehlostí, nepřístupností a všudypřítomnému výskytu náletových dřevin, které ji zvláště mají-li stromy listy, kapli zcela zakrývají. Přitom při bližším pohledu můžeme zjistit, že samotná památka není v nějakém dezolátním stavu a je zde snaha o její udržitelnost. Ještě v nedávné době byla totiž využívána jako obytný dům – chalupa.

Vlčková (2017, s. 119) ve své publikaci popisuje zajímavé venkovní a vnitřní detaily, které viděla, když vedla rozhovor s tehdejší „správcem“ (patří do rodiny, která vlastnila kapli) a píše, že „od kaple se vlastně liší pouze tím, že má komín a v oknech barevné žaluzie s palmami. V tympanonu je namalované velké, zářící Boží oko, nad ním letopočet 1893, nika se soškami Panny Marie a nad ní netradičně velké, otevřené okno s moskytiérou. Uvnitř se nalézá pohovka, krb a kuchyně umístěná v bývalém presbytáři. Na stropě se chystá nová výmalba s anděly a na zdi je předkreslený buquooský erb. Kaple má také patro, kde se nalézá prostor na spaní. Jsou zde ještě dvířka vedoucí ke zvonu, dnes je tam megafon nahrazující původní zvon, který byl odcizený za války, má ale srdce zvonu, proto připomíná na první pohled zvon.“

Při samotném rozhovoru se pan „správce“ zmiňuje o tom, v jakém neutuchajícím stavu v roce 1976 jeho rodina kapli přebírala pod svá křídla, že se tehdy jednalo o jednu velkou ruinu, vymlácená okna, žádná podlaha, místo ní veliká jáma, navíc byla kaple odsvěcena. Od té doby se snažil vytvořit z kaple „chalupokostel“, původní určení chalupy jako kaple se nezdá být problémem naopak, jedná se o inspiraci. Zajímavostí je, že majitel je římský katolík, ale do kostela chodí obdivovat architekturu a popisuje kapli dle oken jako novou gotiku (srov. Vlčková, 2017, s. 119, 123).

Myšlenka namalovat boží oko nad vchod kaple vzešla od samotného pana „správce“, který k tomu říká: „to napadlo mě. Protože tam je vždycky. Protože tam patří“, ohledně oprav dodává „snažíme se to dělat citlivě, aby to zvenku bylo jako kaple a zevnitř jako chalupa. Proto tu chceme udělat ty malby, aby tu bylo umělecký prostředí, aby na toho, kdo vejde dovnitř, padla taková krása“ (Vlčková, 2017, s. 123).

Dnes již návesní kaple patří Spolku Krčín, který ji od bývalého majitele odkoupil. Jak se lze dočíst na jejich internetových stránkách<sup>5</sup> a na informační tabuli přímo u kaple, jedná se o spolek dobrovolníků, jejichž cílem je obnovení kaple a jejího blízkého okolí s citem a úctou k jeho historii a přírodě. Ostatně, při terénním průzkumu jsme se sami přesvědčili, že určité opravy na kapli se opravdu uskutečňují, především se jednalo o interiérové opravy – z apsidy byla odstraněna kuchyňská linka. Tato část kaple měla znovu získat sakrální charakter. Dále by se měly zde odehrávat poutní bohoslužby a různé společenské akce a leták na Poutní slavnost je toho důkazem. Tato akce se již odehrála 18. září 2021, kdy programem byla prohlídka novohradského kláštera s následnou pěší poutí na Krčín. Zde se poté uskutečnila mše svatá a vše bylo zakončeno veselí pod širým nebem. Tato nezištná iniciativa nás velmi zaujala, a tak jsme se rozhodli kontaktovat Spolek Krčín s prosbou o poskytnutí více informací nejen o kapli, ale především o nich samých. Bohužel, časová indispozice nedovolovala osobní setkání, to mohlo být naplánováno na 8. dubna 2022, kdy má probíhat další z jejich akcí.

### 3.5 Mýtiny

Původně obec nesla německý název Kropfschlag a k němu nikdy v historii neexistoval český ekvivalent, pouze se používal český fonetický přepis Kropšlák. Není divu, protože německý název se skládá ze dvou slov Kropf – struna či ptačí vole a Schlag – paseka. Spojením těchto slov by se vytvářel český název velmi složitě. Až v roce 1948 bylo rozhodnuto o použití úplně nového, českého názvu Mýtiny. První zmínky jsou doložené již z roku 1360, proto se obec řadí mezi jedny z nejstarších vesnic na Novohradsku. I přes tuto dlouhou existenci, není mnoho dostupných informací o její historii. Pouze víme, že po roce 1496 patřily Oldřichu Pouzarovi z Michnic. V 17. století připadly do majetku Buquoyů. Poté se na celé jedno století, od roku 1850, stávají samostatnou obcí, aby po roce 1950 přešly pod blízké Veverčí a s jeho zánikem roku 1960 pod Nové Hrady. Vesnice se původně rozkládala po obou horních hranách údolí směrem k Mandlsteinu a na druhém konci vsi pak byly poslední domy za soutokem Mýtinského potoka s potokem Veverským. V dnešní době je toto území zalesněné. Kdy přesně k zániku obce došlo, je složité říct, neboť zanikala postupně tak, jak lidé odcházeli za lepším (srov. Koželuh, Informační tabule Kraj pod Mandlsteinem – stezka patera Bonfilia; Koželuh, 2019, s. 44–45).

---

<sup>5</sup> [www.krcin-spolek.cz](http://www.krcin-spolek.cz)

Ačkoliv se jedná o zaniklou vesnici, není však zapomenutá. Stále žijí lidé, kteří mohou vyprávět své vzpomínky na doby minulé. Zářným příkladem může být paní Jiřina Hamerníková, která se podělila o své vzpomínky v knize *Duchovní krajina Novohradských hor* (srov. Vlčková, 2017, s.135–146). Uvedeme zde jenom některé zajímavosti a celý rozhovor je dostupný ve zmíněné knize.

Paní Hamerníková si dobře pamatuje, jak se danému místu říkalo Kropšlág, jež má napsaný i v rodném listě. Stále má v živé paměti, jak vypadalo jejich stavení. Kde jaké místnosti byly, jaké každodenní činnosti dělali. Při čtení těchto detailních vzpomínek paní Hamerníkové, kde, kdo bydlel, jakého byl povolání, pokud necháte ta slova v sobě rezonovat, zavřete oči a necháte působit svou představivost, můžete se s ní přenést do těch dob, kdy to ve vesnici ještě žilo rušným životem, až se nechce zcela uvěřit tomu, že z toho všeho zbyly jen rozpadlé pozůstatky. Jedním z důvodů, který vedl k rychlému vystěhovávání nově příchozích, uvádí paní Hamerníková ten, že podcenili své síly, když si mysleli, že hospodaření zvládnou. Ne všichni se chovali uctivě, často se stávalo, že ještě, než odešli, stihli daný dům zcela vyrabovat. Důvodem bylo především budování železné opony. Vesnice měla zaniknout, její obyvatelé se vystěhovat museli.

Stejný osud jako jejich sousedy potkal také rodinu paní Hamerníkové, v roce 1955 byli donuceni ze své rodné obce odejít, přestěhovali se do Světví. Nedlouho poté nastalo období, kdy se do Mýtín již vůbec nesmělo, pouze zaměstnanci státních statků jezdili na pole. Protože obec již byla opuštěna, mohla jít veškerá úcta stranou, a tak se běžně stávalo, že tam nechali všude pást se dobytek. Cizí člověk si přivlastnil rodinný dům paní Hamerníkové, aby jej mohl rozebrat a části si vzít jako stavební materiál. Zbylé domy byly vojáky postupně odstřelovány.

Naštěstí pro Mýtiny není zájem jenom o vzpomínky z dob minulých. Lidé si našli cestu k této osudem zkoušené vesnici. Ačkoliv již nemohou obnovit celé místo, snaží se alespoň o zachování dominanty Mýtín, návesní kaple. Je tu snaha také o obnovu dalších drobných sakrálních památek, které zde zbyly.

### **3.5.1 Kamenná sloupková boží muka**

Sakrální památka se nachází na kopci nad Mýtínami na okraji zalesněného návrší. Nejednomu z nás by srdce zaplesalo radostí nad takovým nádherným místem pro umístění, kolem louky, lesy a výhled do širé krajiny. Kousek nad božími muky se nalézá studánka u Havlů. Celkově jsou bez známek poškození, na vrcholku je železný křížek a ve čtyřech výklencích jsou 2x liturgické texty a 2x podmalby na skle<sup>6</sup>. O tom, že si k nim člověk nalezne cestu, svědčí to, že u památky jsou dvě svíčky a v blízkém okolí ohořelé dřevo, zřejmě v důsledku rozdělávání ohně.

V tomto případě se však jedná o nepůvodní místo božích muk, jelikož pocházejí z Dlouhé Stropnice, kde stála v nedůstojném prostředí na zanedbaném pozemku, obklopena kameny a odpadem, které tam vozili statkáři. V 90. letech se o tuto památku začali zajímat dva muži. Pan Robert Blíženeč<sup>7</sup> pozemek důkladně vyčistil, asanoval a upravil. Do procesu opravy se také zapojila přítelkyně pana Blížence, která pro boží muka namalovala příběh svatého Huberta. I to kamení nakonec našlo svůj účel, jelikož

---

<sup>6</sup> Při konzultaci paní ThLic. Vlčková Ph.D. poznamenala, že se jedná o ukázkou místního tradičního řemesla. Tato technika byla běžně užívána u obrázku, které byly v regionu umísťovány do božích muk a kapliček, a také zdobily zdi stavení věřících. Podmalby na těchto božích mukách maloval Jirí Honiss. Obrázky byly obnoveny v roce 2020.

<sup>7</sup> Blíže informace o panu Blíženci jsou uvedeny v kapitole 3.7 Paseky.

bylo použito při obnově původní polní cesty z Dlouhé Stropnice do Pasek. Nastalo však překvapení, protože druhý muž je nakonec přestěhoval zničenonic na Vyhlídky ke své chalupě s vysvětlením, že původní místo pozbylo dřívějšího významu pro Boží muka. Neshoda a neochota se domluvit vedla až ke sporu, do kterého vstoupil Páter Bonfilius. Ten se trošku překvapivě přiklonil k variantě přesunu, proto dnes Boží muka nalezneme nad Mýtinami (srov. Koželuh, 2019 s. 46; Vlčková, 2017, s. 126; Zmizelé sudety, 2006, s. 39–40).

Dobrým odůvodněním pro nové umístění by mohl být argument, že kolem Božích muk vede cesta z Mýtin do zaniklé Jedlice a na Mandelstein (poutní místo). Bohužel, cesta ale zaniká kvůli zemědělci, který ji úmyslně zaplavuje potokem, aby mu lidé nechodili přes polo.

Výsledkem tedy je, že z estetického hlediska jsou boží muka umístěná na nejlépe možném místě, ale pokud bychom se na to podívali z pohledu významového, tak zde již by toto umístění postrádalo smysl. Samotné vykořenění z původního místa, které bylo významově charakteristické pro tuto památku, již ale zřejmě nelze vrátit zpět, proto se budeme muset spolehnout na estetickou stránku bez znalosti významu.

### 3.5.2 Návesní kaple

Kaple je umístěna směrem k zarostlému svahu a potoku lemovanému původní cestou, která se pomalu ztrácí v náletových dřevinách. Občas se v její blízkosti dá nalézt nějaká ta rozvalina jako pozůstatek toho, že zde přece jenom nestála v dobách minulých sama. Působí „chudým“ a opuštěným dojmem naplněný něčím, co však přesahuje vnímání. Stavba, která tu zůstala stát, může vyprávět příběh zaniklé obce, který snad nikdy nebude zapomenut. To je novorománská kaple z roku 1903, která nyní poskytuje milé útočiště pro všechny kolemjdoucí.

Dominantní a také nejdůležitější památka Mýtin, která se jako jediná kaple pod Mandelsteinem dochovala do dnešní doby. Přestože postrádá zvonici a zem místo klasické podlahy pokrývá udusaná hlína, tak rozhodně tomuto místu nechybí osobité kouzlo. V kapli již nenalezneme žádný oltář, lavice, sochy či obrazy. Tím více můžeme vnímat ticho a světlo, které propouštějí vysoká okna, okamžik vyzývající poutníka k zamyšlení. Dveře se vůbec nezamykají, není také důvod, protože se z kaple nedá nic ukrást, chudoba v tomto případě je výhodou (srov. Vlčková, 2017, s. 184).

Na první pohled se může zdát, že se jedná o kostel, protože velikost by k tomuto mínění sváděla, ale stále se jedná „pouze“ o kapli. I když památku postihl stejný postupně upadající osud, jako jiné sakrální památky, tak díky poměrně velkému zájmu, kterému se těší u nejrůznějších lidí, můžeme pozorovat její postupnou renovaci. Nejprve byly městěm Nové Hradky obnoveny krov a střecha. Poté pan Viertmayer z rakouského Litschau vyrobil a daroval nová okna a dveře. Na řadu přišly také nové vnitřní omítky, které provedlo sdružení Drobné sakrální památky nejjižnějších Čech (srov. Koželuh, Informační tabule Kraj pod Mandlsteinem – stezka patera Bonfilia; Koželuh, 2019, s. 48).

V tomto sdružení se také angažovala Lucie Sovová, která poskytla rozhovor o svém vztahu k Mýtinám (srov. Vlčková, 2017, s. 163–165). Uvedeme si zde jenom základní myšlenky a celý rozhovor lze opět najít ve zmíněné publikaci. Ve sdružení je od samého počátku, od roku 2010. Prvotním impulsem byla snaha pomoci partě nadšenců s opravami drobných sakrálních památek. Svůj vztah k Mýtinám si vytvořila nesčíslnými procházkami kolem návesní kaple poté, co se s rodinou přestěhovala do Nových Hradů. Sdružení nejprve dělalo drobné akce – brigáda, koncert, oheň. Následně

se hledaly možnosti k realizaci oprav. Podporu našli také ve spolupráci s městem Nové Hradky. Jak akcí přibývalo, tak kaple začala plnit opět roli společenského setkávání.

Lucie Sovová se také zmiňuje o svém duchovním vztahu ke kapli, kdy říká, že teprve zde poprvé v životě pocítila zaznění společného prožívání posvátného. Bylo to zcela něco jiného, než znala dosud z chrámů a katedrál, které často v Praze navštěvovala se svou babičkou jako malá. V té době na ní památky působily dost studeně a temně. V pozdějším věku přišel zájem spíše estetický, kulturní a historický. Ale až v kapli na Mýtinách poprvé z památek cítila teplo, světlo a prostor pro sebe. Zde rezonuje její víra, „že žijeme život pro všechno, co nám přináší, že ho dokážeme nějak řešit. A můžeme to řešit s ostatními lidmi – v naději, v důvěře, v bezpečí“ (Lucie Sovová in Vlčková, 2017, s. 164).

V souvislosti s kaplí na Mýtinách je dobré zmínit ještě jednoho člověka, a to pana Salvu, nejedná se však o místního rodáka, ale o člověka, který se podílel na rekonstrukci zmíněné kaple a také mnoha dalších sakrálních památek. Proto jsme se s ním sešli a pozeptali se ho na jeho vztah sakrálním památkám.

Pan Salva se od mládí pohyboval na stavbách, kde pochytil úplné základy zednického řemesla, ve kterém se posléze zdokonaloval třeba při opravách starších chaloupek pro své kamarády. Když si byl v tomto řemesle jistý, pokusil se opravit svou první sakrální památku – sloupková boží muka. Můžeme uvést zajímavost, že pan Salva tak učinil na základě špatného zdravotního stavu po prodělané borelióze. Věřil, že opravou sakrální památky by se mu mohlo ulevit. Výsledek to byl velmi zdárný, nejen, že se mu zdraví zlepšilo, ale oprava vyvolávala pozitivní reakce od mnoha místních lidí a opravených božích muk si také všiml pracovník památkového ústavu pan Bartoš, na kterého to udělalo dojem a snažil se dát panu Salvovi cenné rady ohledně historizujících stylů, aby památky po opravě vypadaly co možná nejvíce autenticky. Nakonec spolu spojili síly při obnově dalších památek, kdy jeden dohlížel odborně z historického hlediska, druhý poté prováděl řemeslné práce. Některé památky nebylo možné opravit, protože byly nakolik v dezolátním stavu, že se jednalo spíše o ruiny. Ale i zde si pan Salva dokázal poradit a jak tvrdí on sám, dokonce jednou dělal archeologické práce, aby dané místo mohl očistit a postavit kapličku od znova přesně tak, jak vypadala původně. Opravou či rekonstrukcí to ale nekončilo, pan Salva se angažoval i v tom, aby památkám byl navrácen i jejich dřívější sakrální význam, proto byla snaha tyto památky opětovně vysvětit. Protože, jak nám bylo sděleno, „opravená kaplička a bez jakékoliv výzdoby, je vlastně prázdná“.

Asi největší realizací pana Salvy byla právě kaple na Mýtinách. Jednalo se o poměrně rozsáhlé opravy fasády a klenby, proto na ní pracovali ještě další dva řemeslníci. Finančně se na tom podílel česko-rakouský fond (fond malých projektů). Dokončit opravy se podařilo v roce 2014. Kaple opět ožila a začala přitahovat další a další lidi. Zájem byl celkem veliký, proto přišla myšlenka iniciativy na obnovu menší kapličky, ale starší, která se nacházela nedaleko té návesní, u cesty pod vzrostlými lípami. Zbyly z ní pouze ruiny, takže by se musela celá postavit znovu. Myšlenka na znovuoobnovení kapličky se uchytila, lidé ji byli nakloněni a díky financím ze sbírek a benefičních koncertů, které se konaly ve velké návesní kapli, mohl být projekt zrealizován. Po dvou letech se práce pomalu chýlí do svého cíle. V dnešní době je již stavba postavena a probíhají pouze drobné úpravy v podobě výmalby. Vše by se mělo stihnout do 22. května 2022, neboť na toto datum připadá slavnostní svěcení kaple sv. Rocha a benefiční koncert.

Vztah pana Salvy k sakrálním památkám je utvářen tím, že je věřícím člověkem a tím, že se opravy památek pro něj staly živobytím, protože se jim začal věnovat zcela naplno. Ale jak sám podotýká, tak jeho motivace vychází z toho, aby se zachovala paměť krajiny. Dodává, že je velmi důležité, aby byla vůle k obnově či opravě především u majitele památky. Pan Salva a jeho známí sice mohou vyvinout určitou prvotní iniciativu, ale rozhodnutí je poté na samotném majiteli, někde jejich zájem ztroskotává na tom, že nemají vůbec žádný vztah k dané památce, protože vlastní pozemky, na kterých se památka nalézá a ta je pro ně pouze něčím nadbytečným nebo je to otázka financí. Je však důležité, že pan Salva si všímá, že ve většině případech ta vůle u těch majitelů je a zájem o památku také.

### 3.6 Nakolice

Dnešní německý název obce je Naglitz, ale Němci ji původně nazývali Wrumiau, což se dá přeneseně přeložit jako černý mech, území bez bažin. Koželuh (srov. 2019, s. 116) uvádí ještě název Nakkalitz. Prokazatelně se její existence může datovat do roku 1339, ze kterého také pochází listina popisující rakousko-českou hranici a v níž se objevuje pozdější název obce. Historické pojmenování vesnice odkazuje na to, že zdejší lidé žili v bažinaté krajině, na blatech nebo jinými slovy na kalech. Kaplička v obci byla postavena až roku 1768, kterou v roce 1907 nahradila současná novogotická kaple svatého Floriana (srov. Koblasa, 2015, s. 118).

#### 3.6.1 Výklenková zděná kaplička

Při cestě z Nakolic do Nových Hradů se nachází památný strom a od něj cca 250 m uprostřed louky nalezneme malou stavbu. Až při bližším zkoumání, protože stavba je k cestě zadní stěnou, bychom poznali, že se jedná o drobnou sakrální památku, kapli. Kaple nás může překvapit svým umístěním, protože kolem ní nevede žádná cesta. Zaujme nás celková zachovalost kaple v důsledku jejího pečlivého udržování, zdí nepopraskané, omítka neopadaná, střecha neporušená. Při pohledu dovnitř vidíme skromný mobiliář, který se zde nalézá a nahoře v malém výklenku se nachází obrázek sv. Huberta. Netradičně zvolené místo nás nutí si položit otázku, *Proč je postavena zrovna tady?*

Na tuto otázku dostaneme odpověď. Jedná se totiž o tzv. smírčí kapli, jejíž příběh sepsala Jitka Duspivová do Novohradského zpravodaje (srov. Novohradský zpravodaj, (10)2021, s. 17–18) na základě vyprávění své babičky. Tento příběh se v jejich rodině předával po dlouhá léta ústní formou.

Když Nakolice patřily pod panství Weitra, obhospodařovali místní pole a louky především němečtí sedláci. Mezi největším sedlákem ze vsi Tichlerem a jeho sousedem docházelo k neustálým neshodám ohledně hranice jejich pozemků. Hranici jednotlivých polí vyznačoval kámen, protože byl stále přemísťován, tak se sedláci přeli o to, komu krajní mez pole patří. Tento spor trval několik let, až do smrti starého sedláka Tichlera. Od té doby se děly zvláštní věci, kdy se začal zjevovat duch Tichlera svému synovi i jeho sousedovi a hraniční kámen mezi pozemky se v noci opět přemísťoval. Věřilo se, že starý sedlák nemá klid ani po své smrti. Bylo zapotřebí, aby se dva znesváření sedláci smířili, což by vedlo ke klidu místních obyvatel a snad i k utišení možné nadpřirozené síly. Rozhodl se tedy mladý Tichler, že mezi pozemky postaví smírčí kapli, která měla tyto rozbroje vyřešit. Kaple byla následně vysvěcena a od té doby již k žádnému posouvání hranic nedocházelo.



Tímto ale příběh zdaleka nekončí, jelikož po druhé světové válce, když byla většina německého obyvatelstva odsunuta včetně rodiny Tichlerů a tehdejší komunistický režim nedovoloval jakoukoli viditelnou péči o sakrální památky, což mělo za následek, že smírčí kaple v polích zarůstala náletem a málem by zůstala zapomenuta, kdyby v té době se o kapli nezačala starat babička Jitky Duspivové, která vyčistila okolí kaple od náletových dřevin, očistila samotnou kapli a nabílila ji tak, aby i pro lidi ze sousedního Rakouska byla krásně vidět a ti mohli vzpomínat na svůj rodný domov. Tento čin nezůstal bez odezvy, ale v negativním slova smyslu, jelikož jeden místní funkcionář udal babičku Jitky Duspivové, což mělo za následek její propuštění z práce. Když měli možnost se oba setkat v tváři tvář, bylo funkcionáři mimo jiné sděleno, že kaple je opředena zvláštními silami a jeho nenávistný čin bude jistě jednou potrestán. Do roka muže postihla mozková příhoda, která jej uvrhla do závislosti na ostatních, protože nebyl schopný žádného pohybu. Po několika měsících umírá.

Po pádu železné opony byla kaplička zrenovována za velkého přispění programu rozvoje venkova a páterem Bonfiliem a generálním vikářem českobudějovické diecéze Mons. Václavem Dvořákem opětovně vysvěcena. O několik let později byla kaplička osazena novou kovanou mříží z dílny kováře Dana Černého. O kapličku je zájem i v roce 2021, neboť místní Myslivecký spolek Nové Hrady obnovil tradici svatohubertských slavností. Při této příležitosti nechal zhotovit obraz zjevení sv. Huberta, který namalovala paní Nová z Kaplice, a následně byl vysvěcen Páterem Radoslavem Šedivým. Poté obraz uložili do výklenku kapličky. Učinili tak, aby zde vzniklo místo, kde se může rozjímat a žádat sv. Huberta o přízeň nebo zpytovat svědomí za nedostatky, které nás mohou někdy trápit. Zajímavostí je, že v základech kapličky se stále nachází zazděný hraniční kámen a odkazuje na příčinu jejího vzniku (srov. Novohradský zpravodaj, (10)2021, s. 18; Novohradský zpravodaj, (12)2021, s. 17).

Kaplička a její příběh jsou natolik zajímavé, že nám to nedalo a zkusili jsme oslovit přímo Jitku Duspivovou, jestli by nám nedokázala říct více informací. Povedlo se nám osobně s ní udělat rozhovor a níže předkládáme některé důležité myšlenky.

První otázka, která nás velmi zajímala, byla, jestli je vůbec nějaká možnost ověřitelnosti příběhu, který paní Duspivová popisuje v Novohradském zpravodaji. Je to přesně tak, jak psala, že se jedná o tradici ústního předání příběhu, který ji vyprávěla její babička, takže není nikde možné dohledat, zdali se skutečně příběh odehrál či nikoli. Vztah Jitky D. k památce je založen na rodinných vazbách. Nejprve se starali o kapličku její prarodiče, po ní převzali štafetu její rodiče a bratr. Navíc, jednu dobu pozemky okolo kapličky patřily přímo jejímu tatínkovi, který je nakonec směnil za jiný pozemek. V dnešní době stále paní Duspivová žije ve svých rodných Nakolicích a když má cestu kolem kapličky, zapálí zde svíčku.

Jak bylo psáno výše, nyní se uvnitř kapličky nachází celkem skromný, decentní mobiliář, ale jak nám vyprávěla Jitka Duspivová, nebylo tomu tak vždy. V jednu dobu se totiž uvnitř nacházely dva z jejího pohledu docela depresivní, šedočerné obrazy. Nikdo neví, kdo je tam dal, ale důležité bylo, že zde nezůstaly dlouho, protože byly z mobiliáře vyňaty. A paní Duspivová potvrzuje, že dnešní stav mobiliáře, je velmi důstojný s ohledem na původ vzniku i umístění kapličky.

Při rozhovoru také došlo na to, jestli jí těší, že je o kapličku i v dnešní době mezi lidmi takový zájem, především se nám jednalo o zaznamenané aktivity Mysliveckého spolku Nové Hrady. Dostali jsme se k tomu, že vlastně článek o kapličce napsala Jitka

Duspivová na základě toho, že si kapličku chtěl Myslivecký spolek tak trochu přivlastnit pro sebe, nechat ji vysvětit, čímž by se možná pozapomenulo i na původní význam kapličky. Svým způsobem to dává smysl, jak podotkla paní Duspivová, protože kaple byla přece postavena jako smírčí, nikoli aby byla zasvěcena sv. Hubertovi, který je patronem lovců a myslivců. Na základě zmíněného článku k tomu nakonec nedošlo a byl vysvěcen pouze obrázek sv. Huberta, který je uložený v horním výklenku kapličky. Tím se dostáváme k tomu, že osud celé kapličky je v rukou člověka, kterému patří okolní pozemky, nemá žádné vazby na místní obyvatele a žádný vztah k památce, který může svým způsobem do značné míry rozhodovat o tom, co se s kapličkou bude dít v budoucnu. To je také příklad zmíněného vysvěcení kapličky sv. Hubertovi, protože Myslivecký spolek se nejprve dohodl s nynějším majitelem a ten, zřejmě bez jakéhokoli zájmu, k tomu dal souhlas. Kdyby se tedy neozvala Jitka Duspivová prostřednictvím sepsaného příběhu, klidně by se tak stalo. Dnes by to bylo „pouze“ vysvěcení a změna původního významu, příště by to mohla být necitlivá stavební úprava, či dokonce samotné odstranění kapličky.

Naše povídání se také dotklo toho, jestli by nebylo dobré, když by u cesty stála nějaká informační tabule, která by upozorňovala kolemjdoucí na příběh kapličky a zvyšovala tak o ní povědomí. Shodli jsme se však, že je mnohem lepší, když zde žádná informační tabule nebude, protože jich je všude hodně a mohla by být rušivým elementem. Když se na to podíváme z druhé strany, tak není špatné, když je kaplička trochu opředena závojem tajemství a pokud lidé budou chtít se dozvědět více informací, tak mohou právě příběh o této jedinečné kapličce nalézt třeba ve zmíněném Novohradském zpravodaji.

### 3.7 Paseky

Dříve byla osada součástí stropnického statku a roku 1379 patřila pánům z Růže. Tehdy se vesnici říkalo Slagleins, pozdější německý název Schlagles a až od roku 1980 Paseky. Po skončení druhé světové války byli zdejší Němci vysídleni a celá ves měla následně přejít do zakázaného pásma. Obyvatelstvo mělo být přesídleno do Šejb. Nakonec se tak nestalo a obec přečkala do dnešních časů (srov. Koblasa, 2015, s. 133–134).

Pokud by mělo být něco napsáno o Pasekách, nesmí se zapomenout na pana Roberta Blížence. Není to však významný rodák zdejší obce, ale velmi důležitý člověk v kontextu naší bakalářské práce, který zde již po několik desetiletí žije, hospodaří a obnovil významně „tvář“ zdejší krajiny a má nemalou zásluhu na obnově zdejších drobných sakrálních památek. Jeho příběh opět zaznamenala ve své publikaci Vlčková (srov. 2017, s. 125–133). Na tomto místě se pokusíme zestručnit a vyzdvihnout důležité myšlenky, celý příběh lze poté nalézt ve zmiňované publikaci.

Psal se rok 1994, když pan Blíženec přišel do Pasek a koupil zde první kousíček pozemku. Jednou šel po lesní cestě, která vede k hlavní cestě ze Šejb na Dobrou Vodu, na křižovatce viděl, že tam jsou svržená boží muka (budou popisována níže v textu). První, co jej napadlo, bylo, že až se zde trochu zabydlí, tak s tím něco udělá, protože by si nemohl odpustit, že by jezdil kolem ležících božích muk. Tento zajímavý vztah k drobným sakrálním památkám si pan Blíženec vybudoval, když trávil svůj čas na chalupě, kterou vlastní jeho rodiče u Kájova. Zde byla také kamenná stéla a vždycky se těšili na to, až je jednoho dne někdo opraví. Když nastala porevoluční doba, tak přijela dodávka s hydraulickou rukou a snažili se naložit boží muka do auta, dokonce jim s tím

pomáhali také místní usedlíci, protože si mysleli, že se jedná o památkáře. Radost jim nevydržela dlouho, jelikož se zjistilo, že to byli pouhí zloději.

Svůj úmysl ohledně opravy Božích muk Robert Blíženec uskutečnil. Někdejší starosta Borovan, Stanislav Malík ocenil opravu a upozornil, že o kus dál po cestě jsou ještě jedna boží muka, která by si zaslouhovala pozornost. Jednalo se o nepatrné ponouknutí, které dopadlo na úrodnou půdu, protože pan Blíženec se od té doby začal bedlivě rozhlížet po okolí a angažovat při opravách dalších drobných sakrálních památek. Výsledkem je oprava božích muk, která byla přeražená, nezachovalo se jejich původní místo, a tak nyní stojí přímo v Pasekách.

Pan Blíženec rozšířil své úsilí i mimo Paseky, díky tomu se dočkaly opravy i některé sakrální památky v Horní Stropnici, na cestě mezi Zárem a Rejtama, u odbočky na Rankov nebo třeba v Lukově. Na své cestě narazil na lidi, kteří mu přáli a snažili se mu pomoci, také na lidi, kteří byli zřejmě nepřející a nesmí se zapomenout na byrokratickou agendu některých institucí. I přes všechna úskalí můžeme snahu pana Blížence vidět na vlastní oči a kochat se znamenitou souhrou přírody a šetrné lidské stavby v ní.

### **3.7.1 Kamenná sloupková boží muka**

Boží muka jsou ve velmi dobrém stavu bez viditelných známek poškození a udržovaná, dokonce zde hořely dvě zapálené svíčky. Na podstavci je k zahlédnutí napsaný rok 1904. Ve výklenku kaplice je umístěn obrázek Panny Marie s malým Ježíškem a na vrcholku je zasazen železný křížek, uprostřed jsou přichycené umělé květiny. Boží muka jsou součástí poutní cesty z Harbachu ke kostelu Panny Marie Těšitelky v Dobré Vodě. I když jsou vedena pod obcí Dlouhá Stropnice<sup>8</sup>, geograficky mají mnohem blíže k Pasekám, proto je také uvádíme u této obce. Nakonec, důležitý novodobý příběh se váže právě k člověku z Pasek. Je to ten samý, o kterém se píše výše.

Jedná se o první Boží muka opravená Robertem Blížencem zmiňovaná v textu výše. S jejich opravou začal přibližně v roce 1997, kdy zjišťoval potřebné informace na okresním úřadu, odbor kultury v Českých Budějovicích. Zde mu poradili, aby se obrátil na sochaře a restaurátora Richarda Rudovského. Slovo dalo slovu a pan Rudovský se jel nejdříve podívat na samotné místo, poté začaly práce na hlavici. Později se zaměřili na stělu, kterou napenetrovali. Když bylo vše hotovo, vrátili boží muka na své původní místo (srov. Robert Blíženec in Vlčková, 2017, s. 125).

Netrvalo dlouho a památka začala opět žít svým původním sakrálním významem. Na Hojné Vodě umíral tehdy kluk a u božích muk se začaly rozsvěcovat svíčky.

## **3.8 Svébohy**

Osada, německy nazývaná se Zweiendorf, se nachází 2,5 km severně od Horní Stropnice a můžeme zde najít objekt bývalé tvrze z počátku 15. století. Prvním známým držitelem této tvrze je dle listiny krále Václava IV. (ze dne 3. července 1411) Petr ze „Svejbohovic“ z rodu Žestovců ze Žestova nebo ze Světví. Následně, do poloviny 15. století, patřila Pouzarům z Mnichnic. Dalším vlastníkem byl na krátkou dobu Mikuláš Častolar z Dlouhé Vsi. Jeho dcera Eliška přinesla zdejší majetek do manželství s Petrem Kořenským z Terešova. Kromě renesančních úprav, které na gotické tvrzi udělal, se také traduje, že svou ženu dne 25. května 1577 zaživa zardil v tvrzi za nevěru.

<sup>8</sup> <https://www.nahranici.org/pamatky/dlouha-stropnice-bozi-muka>

Cizoložství bylo však nepodložené, a tak paní vysvobodili poddaní (srov. Podhola, 2017, s. 303). Petr Kořenský tvrz roku 1598 prodal novohradskému hejtmanu Holsparerovi z Holsteina, aby roku 1633 přešla koupí do vlastnictví hraběcího rodu Buquoyů. Za té doby se sídlo využívalo jen jako dvůr s pivovarem. Ještě na konci 18. století byla obehnaná nepatrným obranným příkopem a tehdy zde také bydleli dva panští poddaní. Později byla upravena na hospodářské stavení, a ještě v roce 1910 slouží jako hostinec, ale od roku 1921 je už stavba uváděna jako pustá. V novější době byla tvrz i dvůr rozprodány soukromníkům (srov. Kovář a Koblasa, 1998, s. 28; Informační tabule – Historicko naučná stezka „Paměť Novohradska“).

### 3.8.1 Návesní kaple

Kapli nelze minout, protože stojí přímo u křižovatky cest na Horní Stropnici a Rychnova u Nových Hradů, jiné cesty přes Svébohy nevedou. Přes silnici stojí již zmíněná rozbořená bývalá tvrz. Určitá dominantnost kapličky je podpořena pěti lípami, které stojí okolo ní a jako by ji dělaly ochranku.

Návesní kaple v obci Svébohy je typickým příkladem hodnotné pozdně barokní kaple, která je v relativním středu obce, i když se nejedná o střed v pravém slova smyslu, ale spíše o křižovatku cest v těsné blízkosti tvrze. Vnější rozměr kaple je necelých 3 x 3 metry, což dává prostor o vnitřních rozměrech více jak 2 x 2 metry. Vznik kaple byl původně vyznačen reliéfními číslicemi s letopočtem 1773, což je období doznívajícího baroka. Roku 2016 byl letopočet společně s nápisem „Pochválen buď Ježíš Kristus“ domalován ve zlaté malbě. Celkem masivní zvonice byla včetně nově odlitého zvonu opětovně osazena těsně po 2. světové válce, cibulovitá bání na šestibokém tamburu je zakončena křížem. V 90. letech 20. století byla místními zedníky oklepána omítka až na cihlu a udělána nová, vše v dobré víře, nicméně, tím byla zničena barevnost původního pláště stavby, kterou není již možné dohledat. Nakonec, v roce 2015, byla barevnost přizpůsobena současnému většinovému názoru na podobné drobné barokní stavby, tedy červenohnědý odstín na vnějších stěnách a bílá barva vystupujících stavebně historických detailů (srov. Chodura in Vlčková, 2017, s. 106–107).

V interiéru kaple se z původního mobiliáře dochovaly pouze tři mušlové konchy, do kterých byly v minulosti umístěny drobné sochy – Pieta a světci sv. Florian, sv. Šebestián, sv. Linhart a poničený kamenný almužní sloupek. Ostatní náležitosti původního mobiliáře jsou zřejmě navždy ztraceny. Objevuje se zde ale zcela nepůvodní, zapůjčená dřevěná soška Madony s děckem v barokních šatech umístěná v průčelní nise (majitelem je klášter servitů v Nových Hradech). O úklid kaple se obětavě stará paní Helena Nováková, která patří k prvním slovenským přistěhovalcům po 2. světové válce a obývá těsné sousedství kaple (srov. Chodura in Vlčková, 2017, s. 106–107).

Zdá se, že ostatní obyvatelé obce vnímají kapli v drtivé většině jen skrze „estetickou stránku, krásu rytmu stavebních článků, historizující nápis nad vstupním obloukem, upravenost vnitřku nebo komorní prostředí se starými lípami. Bohužel však jakýkoli náboženský projev by byl zřejmě místními obyvateli vnímán jako nemístný anachronismus“ (Chodura in Vlčková, 2017, s. 107). Pakliže se u místních obyvatel jedná o projev úcty pouze skrze estetickou stránku a nevnímají duchovní aspekt stavby, a přesto berou kapli za součást svých životů a třeba pro její případnou záchranu by se dokázali spojit, tak i to by se dalo považovat za sjednocující charakter, který je jeden z mnoha, jenž kaple v sobě uchovává. Ale, jak se dozvíme níže v rozhovoru s panem Chodurou, tak tato úvaha zdá se být zcela mylná.

Pan Chodura souhlasil a sešel se s námi za účelem poskytnutí dalších doplňujících informací o kapličce, protože i on sám se podílel na opravách. Hned se zmínil o tom, že vlastně neexistuje žádný souvislý text v odborné literatuře o této kapličce. O souhrn informací se pokoušel Emanuel Poche ve své publikaci *Umělecké památky Čech*, který shromáždil všehovšudy pouze čtyři až pět řádků textu. V tomto textu bychom se dočetli, že návesní kaple je nejstarší svého druhu na Novohradsku (rok 1773). Pan Chodura se pokoušel udělat svůj vlastní výzkum a skutečně, když pátral po informacích, tak vždy končil u roku 1773, proto se považuje tato datace za vznik kapličky. Zajímavostí je, že původní barevná rekonstrukce pocházela z barokní exprese, což značilo kontrastní barvy, v tomto případě vystupující prvky byly šedé a ostatní části černé, vyjadřovalo to tak expresivní vnímání posledního dne Krista.

Když jsme se dostali na téma vnitřní výzdoby kaple, tak pan Chodura konstatoval, že v tomto směru pozoruje dva trendy, které vypovídají i o samotném vztahu lidí ke kapli. První trend, který by se dal považovat za pozitivnější přístup, je takový, že lidé bez jakéhokoliv uměleckého vzdělání zařadí do interiéru věci, které mohou na první pohled vyvolat mírný nevkus, ale mají ke kontextu sakrální stavby mnohem blíže nežli druhý trend, který je pozorován u lidí, kteří jsou potomky původních německy hovořících obyvatel, ale bydlí již jinde a přivázejí do interiéru fosforeskující, barevné, skutečně průmyslové kýče, které zdánlivě dají na tu líbeznost, ale zcela se sem nehodí.

Díky tomu, že dcera pana Chodury má přímo pod kapličkou chalupu, tak pan Chodura má možnost často pobývat ve Svěbohách a všimat si vztahu lidí ke kapličce. V podstatě řekl, že nikdo cizí se snad ještě pořádně nezastavil u kaple, aby si ji mohl prohlédnout, a z místních obyvatel mají zájem o památku vesměs pouze tři lidé. Dva z nich byli zmíněni výše v článku, který napsal pan Chodura. Jedná se o paní Novákovou, jež chodí kapli uklízet a má od kované mříže klíč. Dále pak místní zedník, který nevědomky, ale v dobré víře oklepal původní omítku až na cihlu a nahodil kapličku novou omítkou. Třetí osobou, kterou pan Chodura nezmínil, ale má svým způsobem určitý vztah ke kapličce, je místní asi sedmdesátiletý pán. Ten si půjčuje klíčky od paní Novákové, aby mohl rozvonit zvon, pakliže někdo umře. Tím se vlastně mění účel zvonu, který dříve byl klekáním na dnešní umíraček. Je patrné, že tento účel zvonu někteří místní obyvatelé již neberou jako vážnou věc. Pan Chodura dodává, že tímto přístupem se z kapličky stává pouze hezká dekorace, což je ta smutná dnešní realita.

### **3.9 Údolí u Nových Hradů**

Vesnice vznikla jako podhradí pod novohradských hradem. Uprostřed něj, na křižovatce, můžeme naléznout kapli s barokním průčelím. Nacházejí se zde také dvě historické budovy bývalého pivovaru, postavené v 17. století. V ploché nížině mezi Údolím, Žárem a Byňovem se nalézá rozsáhlá rybniční soustava včetně sádek a pozoruhodné jsou také polní cesty, lemované alejemi mohutných dubů, jež rostou i na hrázích rybníků (srov. Kroupa, 2006, s. 41–42).

#### **3.9.1 Tereziino údolí**

Údolí nalezneme na jihovýchodní straně od Nových Hradů a svůj název získalo podle hraběnky Terezie Buquoyové. Původně sloužilo jako bažantnice, ale roku 1756 tu vznikl rozsáhlý anglický park zvaný „Vallancherie“. V letech 1788–1797 zde nechala Terezie B. vybudovat malé soukromé lázně, roku 1803 pak tzv. Modrý dům, ve kterém s oblibou trávil letní měsíce (roku 1915 jej strhla povodeň). Postupně vznikaly další

pavilonky a pomníčky s veršovanými nápisy, roku 1817 přibyl umělý vodopád a 1852 švýcarská chata. V roce 1860 prošel zdejší mlýn novogotickou přestavbou a také se zde začaly pěstovat exotické dřeviny (douglaska, vejmutovka apod.) a četné okrasné keře a byliny, z nichž mnohé později zplaněly. Roku 1949 došlo k vyhlášení Tereziina údolí za přírodní rezervaci o rozloze 138 hektarů (srov. Kovář a Koblasa, 1998, s. 37.).

Zajímavý objekt poté stojí na samotném konci Tereziina údolí při cestě k Horní Stropnici, někdejší tvrz Cuknštejn, unikátně zachovalá ve své pozdně gotické podobě včetně části příkopu. Postavena byla Vilémem Pouzarem z Míchnic mezi lety 1488–1491 a v jejím držení se následně vystřídala řada drobných šlechticů. Od roku 1620 patřila Buquoyům (srov. Kovář a Koblasa, 1998, s. 37). Kroupa (srov. 2005, s. 160) se ve své publikaci zmiňuje o pověsti, která vznikla na základě toho, že toto zemanské sídlo patřilo pánům z Nových Hradů a vypráví, že za třicetileté války odtud vedla k Novým Hradům podzemní chodba. Autor také uvádí, že tato tvrz je trvale jako jediná v Čechách označována za gotickou stavbu, která si zachovala svůj tvar, jaký měla už v 15. století.

### 3.9.2 Jetzkobrunn

Malé údolíčko s původním německým názvem Jetzkobrunn nalezneme nedaleko Nových Hradů. Marně bychom hledali k tomuto názvu svůj český ekvivalent. Černý (srov. 2006, s. 228) uvádí, že bychom „Jetzko“ mohli z místního německého dialektu přeložit jako „teplá“, „silná“, či „léčivá“, a „Brunn“ jako obvykle znamená „studna“ nebo „zřídlo“. Naproti tomu Koželuh (srov. Informační tabule – Jetzkobrunn) uvádí, že se jedná o Jetzkův Pramen, někdy také česky Ješkův Pramen, na mapě katastru z roku 1826 dokonce uváděný jako Hiezkabrunn (Hískův/Hýskův Pramen?). Dodává, že by osada o osmi domech mohla být založena snad v roce 1788 při silnici z Nových Hradů do Stropnice na odbočce směrem k Mýtinám. Historické mapy zobrazují vesnici pokaždé jinak, někdy i velmi odlišně. Do současnosti se zachovaly čtyři domy a cesta do Mýtin. Zajímavostí je, že první dům je rodištěm Pátera Bonfilia (srov. Černý, 2006, s. 228; Koželuh, Informační tabule – Jetzkobrunn).

V místě vyvěrajícího pramene vyrostla roku 1709 dřevěná kaple, která byla nahrazena pozdně barokní kaplí v roce 1790 (tedy v době josefinismu, což bylo tehdy velmi vzácné). Měla podélnou dispozici (čtvercovou loď a trojboký závěr) a štít v průčelí. Roku 1875 nechal kapli opravit hrabě Jiří Buquoy. Menza oltářů měla ve výklenku Boží hrob, nad ním stála dřevěná barokní socha Panny Marie Immaculaty bez Ježíška, s rukama sepjatýma v modlitbě a korunou na hlavě. Okolo sochy byly na stěně umístěny čtyři malé barokní sošky andělíčků. Vodou, která vyvěrala přímo v kapli pod oltářem, si lidé otírali oči, neboť podle tradice chránila před očními neduhy. Bohužel, místo doznalo stejného osudu jako mnohé další sakrální památky a po odsunu původního obyvatelstva po roce 1945 pustlo a kaple byla později zbořena. Socha Panny Marie se na nějaký čas dostala do mariánské kaple v Údolí, nakonec byla přenesena na Dobrou Vodu, kde se naštěstí zachovala dodnes. Místo, kde se kaple nacházela, nyní připomínají dřevěná boží muka s lidovým obrázkem na plechu, jenž znázorňuje původní sochu. Pramen vyvěrá opodál a je kryt domečkem s dřevěnou stříškou a vzorně udržován (srov. Černý, 2006, s. 228). V blízkosti roste chráněný památný strom z doby založení osady, lípa malolistá. Její věk se odhaduje na 200 až 250 let, obvod kmene je 375 centimetrů (srov. Koželuh, Informační tabule – Jetzkobrunn).

Dnes již dřevěná boží muka na místě nenalezneme, pouze informační tabuli u autobusové zastávky a opodál, na kraji lesa se nachází dřevěná stavba se stříškou, která by měla kryt vyvěrající pramen. Při bližším pohledu dovnitř stavby nalezneme pouze

stojící vodu. Ani by se nedalo poznat, že se jedná o nějaký pramen, protože, když půjdeme proti proudu vody, dostali bychom se až nad samotný pramen, ke strouze vedoucí vodu stékající z lesů, kterou ještě zadržují uměle vytvořené rybníčky místními chalupníky. Tato voda z lesa se nakonec mísí s vodou z pramene a společně odtéká do potůčku nalézající se naproti pod silnicí.

### 3.10 Veveří

V zaniklé vsi dříve stávalo drobné šlechtické sídlo a svůj dvůr tu měl roku 1360 jistý lučištník, jenž se psal jako Nikolaus von Piberschlag, odtud zřejmě také německý název vsi Piberschlag. Český název doložený během 16. století patrně obdržela ves od hojně se vyskytujících veverek. Škola v obci byla zřízena roku 1818 jako filiální ke Stropnici, roku 1886 byla postavena nová dvoutřídká. Poté, co skončil feudalismus, se Veveří stává místní obcí, ke které patřila nedaleká Jedlice (srov. Koblasa, 2015, s. 191–192).

Do dnešní doby se dochovala pouze budova výše zmíněné školy. Nynější majitel zde provozuje kemp a hospodářství. U rozcestí dříve stávala kaple, dnes není po ní ani památky. Torzo rozpadajícího se stavení na stráni za potokem ukrývá u sebe neobvyklou živou památku v podobě prastaré, mohutné lípy, jež vzdoruje času. I když mnoho z jejích větví je již suchých a mrtvých, tak život ve staré lípě se nevzdává a stále proudí dál (srov. Vlčková, 2017, s. 184).

Pokud bychom chtěli nějaké svědectví o tom, jak to kdysi v obci vypadalo, mohli bychom zapátrat v literárním díle Josefa Jahna<sup>9</sup>, který byl učitelem. Jedno z jeho učitelských působišť bylo také ve Veveří. Ve svém díle popisuje skrze imaginárního poutníka zdejší kraj pod Mandelsteinem, který doznal dosti změn od časů, kdy zde sloužil Jahn. Dochází tak ke konfrontaci jeho vzpomínek na tento kraj a obrazu, který se nyní naskýtá procházejícímu poutníkovi. Můžeme se dočíst, že výše zmíněná kaple stála před školou, vesnice měla padesát chalup s více než třemi sty obyvateli. Ale když poutník prochází Veveřím, je velká část obyvatel ve Vídni, proto zde potkává pouze staré lidi a děti. Líčí pokleslé mravy těch, kdo se s penězi nabytými ve velkém světě vracejí. Na polích a hospodářstvích je znát, že tu chybí ruce přiložené k dílu. I když je kraj poznamenán rozmary přírody, jež vytváří chudý ráz, popisuje krajinu na hranici Čech a Dolního Rakouska jako malebnou, barevnou mozaiku políček lnu a máku, mezi a remízků, prorostlých lískovím a jalovcím, dodávajícím krajině blahodárnou proměnlivost a svérázný, líbezně harmonický soulad (srov. Vlčková, 2017, s. 168–171).

#### 3.10.1 Kamenná pilířková boží muka

Boží muka se nacházejí při cestě z Nových Hradů do bývalé obce Veveří. Jsou usazena pod mírně stoupajícím svahem zarostlým stromy a naproti přes cestu teče Veverský potok. Na božích mukách nejsou vidět žádné vady, opotřebení nebo praskliny materiálu. Jediné, k čemu dochází, je postupné obrůstání spodní části mechem, což vede k pocitu celkového začleňování do krajiny. Na vršku je volně ložený železný křížek, který není pevně spjatý s božími muky, takže je velká pravděpodobnost, že může spadnout.

Obnovu těchto božích muk si vzal pod patronát pan Blíženec, který je osadil plechem s obrázkem Panny Marie sedmiboletné. Bohužel, ne všem se obrázek líbil,

---

<sup>9</sup> „Mandelstein, Cestovní črta od hranice s Dolními Rakousy“, otištěný v roce 1900 v časopise Böhmerwald (překlad dostupný na <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=jahn>).

nějaký kritik poukázal na to, že je zde Panna Marie vyobrazená jako kurva. Možná toto mínění v něm evokovalo, že podoba byla rusovlasá s plnými rty. Proti tomu se však pan Blíženec ohradil, že nebylo jednoduché pracovat s akrylátovými barvami, tedy v podstatě s autolaky, těžko se míchají jemné odstíny a dělají filigránské tahy. Pohoršení nakonec vyústilo v to, že plech s obrázkem byl sundán a místo něj umístěn obrázek s malým princem. Tento čin se stal s vědomím lidí z obecního úřadu na Nových Hradech (srov. Robert Blíženec in Vlčková, 2017, s. 126). Při terénním průzkumu jsme si mohli všimnout, že onen obrázek s Pannou Marií je umístěn zpět (skleněný kryt je prasklý), avšak stále je někomu trnem v oku, protože je v dolní pravém rohu překryt dalšími dvěma vystříženými papírovými obrázky, z nichž ten na vrchu zobrazuje Ježíše Krista. Bohužel, celé to působí rušivým a nevhodným dojmem.



## Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit a popsat význam drobných sakrálních památek, které se nacházejí ve zvolené lokalitě, a to na základě poznatků získaných z odborné literatury a výzkumu v terénu, jenž zahrnuje inventarizaci památek a rozhovorů s místními obyvateli, kteří o ně pečují. V průběhu výzkumu byl na základě získaných poznatků sestaven seznam drobných sakrálních památek, které se nacházejí v předem vytyčené lokalitě, kterou představovala konkrétní část Novohradska. Ze seznamu bylo nakonec vybráno několik památek na základě těchto kritérií: Nacházejí se v dané lokalitě, zastupují jeden z popisovaných typ, je možné usuzovat na jejich význam ze zmínek v literatuře, rozhovorů s lidmi, kteří o ně pečují nebo alespoň o jejich zevnějšku. Byly popsány z hlediska umístění (popis dané oblasti či obce, kde se nacházejí), z jakého důvodu byly postaveny a kde byla možnost, tak jaký k nim mají v dnešní době lidé vztah.

Obecné informace o křížkách, božích mukách, sochách a kapličkách byly poměrně snadno dohledatelné, protože vždy, když už se někdo rozhodl psát o konkrétní sakrální památce, tak se nezapomněl o ní zmínit i v obecné rovině. V této části jsme mohli čerpat z odborné literatury mnoha autorů např. Belis (2015), Hájek a Bukačová (2001) nebo Paloušová (2009). Tyto popisy umožňují vytvoření uceleného obrázku o jednotlivých drobných sakrálních památkách.

Sestavení seznamu sakrálních památek probíhalo prvotně teoretickou metodou z několika zdrojů, tyto informace jsme následně ověřovali v terénu. Zarážející zde bylo, že v několika případech se údaje ve zdrojích rozcházejí se skutečností. Na druhou stranu bylo zajímavé nalézt takto náhodou při výzkumu „nový“ objekt<sup>10</sup>, který neuváděl ani jeden z námi použitých zdrojů, otázkou zůstává, jestli se jedná o původní umístění památky nebo byla přesunuta z jiné lokality.

Samotný výběr konkrétních památek ze seznamu byl poté limitován dostupnými zdroji o nich. Naším cílem bylo, aby jednotlivé druhy památek měly své rovnoměrné zastoupení. Vybrali jsme tedy tři křížky, tři boží muka, tři kapličky a jednu sochu. Postupem času jsme ale museli náš cíl přehodnotit, protože se nepodařilo ke všem zvoleným památkám najít odpovídající informace z odborné literatury, přesto jsme se snažili oslovit instituce (např. Novohradské muzeum, Římskokatolická farnost Dobrá Voda a Nové Hrady, obec Horní Stropnice), u kterých bylo potenciálně možné, že mají o památkách pro nás potřebné informace. Některé nám odpověděly a odkázaly nás na jiné zdroje, jiné neodpověděly vůbec. Je nutné podotknout, že jsme nejprve oslovovali prostřednictvím emailu, což může být považováno za neosobní přístup, ale v plánu bylo, že, jakmile bychom dostali odpověď, tak jsme si chtěli s nimi sjednat i osobní schůzku a případně udělat s konkrétními zástupci rozhovor. Tento záměr ale nakonec nebyl naplněn, proto jsme byli nuceni upustit od některých památek z počátečního výběru a nahradit je památkami, u nichž byly informace dostupnější. I tak jsme se snažili, aby každou kategorii zastupovala alespoň jedna z památek. Nebylo prakticky možné sehnat informace ohledně vybraných křížků, ke kterým jednoduše bližší informace, např. o důvodu jejich umístění, chybějí. Nelze je zjistit ani z literatury, ani

---

<sup>10</sup> Např. se jednalo o boží muka, jež se nachází na pomezí lesa a louky na úpatí Kraví hory na Hojně Vodě.

od případných pamětníků. Výběr tedy zahrnuje dva křížky, tři boží muka a šest kaplí. Spolu s památkami jsme v základech popsali také obec, pod kterou spadají.

Stěžejním cílem bylo získat vyjádření lidí o jejich vztahu k dané památce. Za vzor jsme si vzali publikaci *Duchovní krajina Novohradských hor: Novohradsko* od autorky M. Vlčkové (2017), která v této publikaci do značné míry dává prostor lidem, aby vyjádřili svůj vztah k sakrálním památkám. To nás inspirovalo a podařilo se nám opatřit několik rozhovorů s lidmi, kteří nějakým způsobem pečují o danou památku a mají k ní vztah. Tyto rozhovory obohatily práci o získání informací z primárních zdrojů.

Když už jsme se chtěli dostat k samotným rozhovorům, naráželi jsme na výběr vhodných lidí, jež by vyprávěli svůj příběh. Naštěstí se nám podařilo oslovit konkrétní lidi, kteří byli ochotni vést rozhovor o sakrální památce, ke které mají nějaký vztah. Rozhovory probíhaly neformálně, nezahrnovaly předem strukturované otázky. Je nutné podotknout, že jsme z výše uvedených důvodů získali příběhy pouze od tří lidí, což se může jevit jako nedostatečné. Informace jsme proto z části doplnili z literárních zdrojů, především z publikace M. Vlčkové (2017).

Své příběhy nám sdělili paní Jitka Duspivová, rodačka z Nakolic, která má velmi silný vztah k místní výklenkové zděné kapličce, poté to byl pan Chodura a jeho vztah ke kapli ve Svěbohách, kde často pobývá, byť to není jeho rodištěm. A nakonec také pan Salva, člověk, který stojí za opravou mnoha drobných sakrálních památek na Novohradsku, zařadili jsme ho pod kapli na Mýtinách, jelikož se jednalo o jeho asi největší projekt. Informace získané z velké části přepisem nahrávaných rozhovorů jsme propojili se zmínkami z literatury a poznatky z terénu, aby tak vznikl určitý ucelený obraz o významu památek pro místní obyvatele a návštěvníky zvolené oblasti.

Zásadním zjištěním bylo, že lidem není lhostejný osud drobných sakrálních památek na Novohradsku. Bylo to znatelné z velkého množství opravených památek a z jejich opečovávání – uklizené okolí památky, přinesené květiny, zapálené svíčky, pořádání dobročinných koncertů či jiných akcí. Na druhou stranu je dobré zmínit, že se stále nalézají památky, které by zasluhovaly více pozornosti a péče. Především se jednalo o křížky či boží muka, které byly značně poškozené. Vybrané osoby, s kterými byl pořízen rozhovor, patří k těm, jež mají osobitý vztah k památkám (proto je opravují, starají se o ně), reflektují ale také, jak k nim přistupují ostatní lidé z místa. Na základě toho jsme se dozvěděli, že není vždy jednoduché o danou památku pečovat, i když by byla vůle. Naráží to na fakt, že památky se nacházejí na pozemcích, které patří soukromníkům, jež nemají o památky vůbec žádný zájem. Vznikají zbytečné spory, které nevedou ku prospěchu. I přes některé negativní situace, které jsme se dozvěděli a mohli pozorovat, pořád převažuje ochota lidí zachovat velmi důležitou „paměť“ krajiny.

## Literatura a další zdroje

### Literatura

BELIS, Jiří, Natalie BELISOVÁ a Petra ČERVINKOVÁ. *Krajina kovaných křížů*. Praha: Národní muzeum, 2015. ISBN 978-80-7036-472-7.

BUSINSKÝ, Vladimír. *Naše boží muka*. [Praha]: Nezávislá památková unie, 2012. 47 s. ISBN 978-80-260-3811-5.

ČERNÝ, Jiří. *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko: Českobudějovicko, Hlubocko, Lišovsko, Novohradsko, Trhosvinensko, Vltavotýnsko*. České Budějovice: Veduta, 2004. ISBN 80-86829-03-0.

ČERNÝ, Jiří. *Poutní místa jižních Čech: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2006. 313 s. ISBN 80-86829-19-7.

HÁJEK, Tomáš a Irena BUKAČOVÁ. *Příběh drobných památek: (od nezájmu až k fascinaci)*. Lomnice: Studio JB, 2001. Krajina domova. ISBN 80-900903-9-7.

HÁJEK, Pavel. *Zděná boží muka v jižních Čechách*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2009. Monumenta. ISBN 978-80-85033-16-8.

HLADKÝ, Jiří. *Kapličky, boží muka, výklenkové kapličky a zvoničky na Milevsku a Písecku*. Vyd. 2. Milevsko: Svazek obcí Milevska, 2011.

CHODURA, Radko. *Malý slovník pojmů sakrální architektury: stručný výklad pojmů typologie sakrální architektury a stavebně-historického tvarosloví*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1999. Studie teologické fakulty Jihočeské univerzity. ISBN 80-7040-312-8.

JIRÁČEK, Jan. *Novohradské hory - Naturpark*. Ledenice: Sdružené lesy, 2012. 100 s. ISBN 978-80-260-3533-6.

JOHN, František a Aleš PÁTEK. *Drobné sakrální památky Zábřeha a okolí*. Zábřeh: Město Zábřeh, 2005. ISBN 80-239-6148-9.

KOBLASA, Pavel. *Místopis Novohradsko*. Vydání první. České Budějovice: Veduta, 2015. 211 stran, xxiv stran obrazových příloh. ISBN 978-80-88030-06-5

KOŽELUH, Milan. *Kapličky v Novohradských horách. Kapličky*. Místní akční skupina sdružení růže, 2011, 10 s.

KOŽELUH, Milan. *Kraj pod Mandelsteinem =: Die Gegend am Mandelstein : Novohradské hory*. První vydání. Nové Hrady: Město Nové Hrady, 2019. 142 stran. ISBN 978-80-900699-5-4.

KOVÁŘ, Daniel a Pavel KOBLASA. *Kraj trojí tváře: Borovansko, Trhosvinecko, Novohradsko*. České Budějovice: Sdružení obcí, [1998].

KROUPA, Stanislav. *Hory pout zbavené: města a vesnice v oblasti Novohradských a Slepíčích hor*. České Budějovice: Veduta, 2006. ISBN 80-86829-17-0.

KROUPA, Stanislav. *Zázraky před jižní hranicí: pohled z Novohradských hor do měst a vesnic v jižní části roviny třeboňské*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2005. 242 s., xvi s. obr. příl. ISBN 80-86829-12-X.

KRUMML, Miloš, PALOUŠOVÁ, Zdenka a VLČKOVÁ, Michaela. *Znamení víry v krajině*. České Budějovice: Mýtiny, 2018, 132 s. ISBN 978-80-270-4744-4.

*Novohradské hory a novohradské podhůří: příroda - historie - život*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-091-x.

PALOUŠOVÁ, Zdena. *Kamenná boží muka v jižních Čechách a přilehlé Moravě*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2009. Monumenta. ISBN 978-80-85033-17-5.

PODHOLA, Roman. *Odkaz staré Šumavy*. [Praha]: R.P., 2017.

ŠIMEČKOVÁ, Pavla. *Od kapličky ke křížku: průvodce po posvátných místech na Kovářovsku = From chapel to cross: a guide to sacred places in the Kovářov Region = Von Kapelle zu Kreuz : sakrale Kleindenkmäler rund um Kovářov*. Praha: Plot, 2009. ISBN 978-80-86523-94-1.

ŠTOGROVÁ, Jarmila. *Kaplička na návsi, křížek v polích: almanach konference Místní komunita a drobné památky: [Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě] : Česká Lípa 13.-14.5.2006*. Česká Lípa: Drobné památky severních Čech, 2006. ISBN 80-239-7306-1.

RULÍŠEK, Hynek. *Postavy, atributy, symboly: slovník křesťanské ikonografie*. Hluboká nad Vltavou: Alšova jihočeská galerie, 2005. ISBN 8085857480.

VLČKOVÁ, Michaela, ed. *Duchovní krajina Novohradských hor: Novohradsko*. [Borovany]: Mýtiny, 2017. ISBN 978-80-270-3012-5.

VLČKOVÁ, Michaela. *Znamení víry v krajině. Sakrální památky Novohradských hor a přilehlých oblastí Dolního Rakouska/Zeichen des Glaubens in der Landschaft. Sakrale Denkmäler des Gratzener Berglandes und der angrenzenden Gebiete Niederösterreichs*. 1. České Budějovice: Mýtiny, 2018, 132 s. ISBN 978-80-270-4744-4.

VOCHOZKA, Václav. *Novohradsko - stopy lidí*. Praha: Staré Hutě, 2018. ISBN 978-80-270-3776-6.

*Zmizelé Sudety: [katalog k výstavě] = Das verschwundene Sudetenland: [der Katalog zur Ausstellung]*. 4., upr. a rozš. vyd. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2006. 656 s. ISBN 80-86125-73-4.

## Další zdroje

Den sv. Huberta v Nových Hradech a aktivita spolku v závěru roku. In: *Novohradský zpravodaj*. 2021, 12(12), s. 17–18.

Informační tabule Historicko naučná stezka „Paměti Novohradska“

Informační tabule Kraj pod Mandlsteinem – stezka patera Bonfilia (autor textu Milan Koželuh)

Informační tabule Kraj pod Mandlsteinem – stezka patera Bonfilia – Jetzkobrunn (autor textu Milan Koželuh)

Informační tabule Krčín (autor textu Spolek Krčín)

Internetový portál Kohoutí kříž (kohoutikriz.org)

Internetový portál Spolek Krčín (krcin-spolek.cz)

Internetový portál Na hranici (nahranici.org)

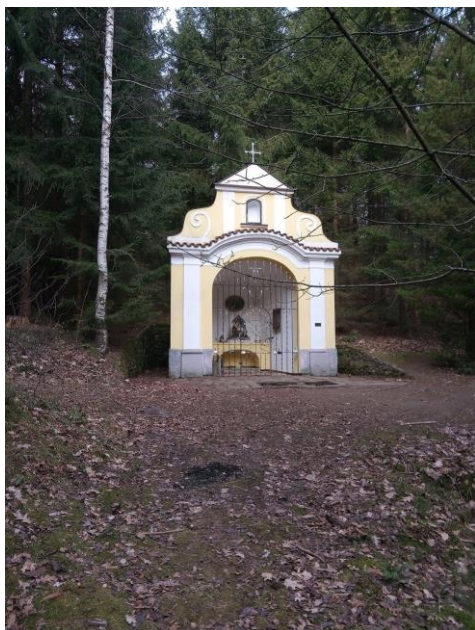
Příběh jedné kapličky. In: *Novohradský zpravodaj*. 2021, 10(12), s. 17–18.

## Seznam příloh

- Příloha I. Fotografie Poutní kaple – Božejov  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha II. Fotografie Kříž s korpusem (kalvárie) – Dobrá voda  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha III. Fotografie Tesaný kamenný kříž – Hojná Voda  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha IV. Fotografie Návesní kaple – Krčín  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha V. Fotografie Kamenná sloupková boží muka – Mýtiny  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha VI. Fotografie Návesní kaple – Mýtiny  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha VII. Fotografie Výklenková zděná kaplička – Nakolice  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha VIII. Fotografie Kamenná sloupková boží muka – Paseky  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha IX. Fotografie Návesní kaple – Svébohy  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha X. Fotografie Jetzkobrunn – Údolí u Nových Hradů  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.
- Příloha XI. Fotografie Kamenná pilířková boží muka – Veverčí  
Zdroj: Fotoarchiv autora práce.

## Přílohy

### Příloha I. Fotografie Poutní kaple – Božejov



*Poutní kaple Panny Marie*



*Poutní kaple Panny Marie – vnitřek*

### Příloha II. Fotografie Kříž s korpusem (kalvárie) – Dobrá voda



*Kříž s korpusem (kalvárie)*



*Kříž s korpusem (kalvárie) - pamětní deska*

### **Příloha III. Fotografie Tesaný kamenný kříž – Hojná Voda**



*Tesaný kamenný kříž*



*Tesaný kamenný kříž - detail*

### **Příloha IV. Fotografie Návesní kaple – Krčín**



*Návesní kaple Panny Marie Bolestné*



*Návesní kaple Panny Marie Bolestné - vnitřek*



## Příloha V. Fotografie Kamenná sloupková boží muka – Mýtiny



*Kamenná sloupková boží muka*



*Kamenná sloupková boží muka - z boku*

## Příloha VI. Fotografie Návesní kaple – Mýtiny



*Návesní kaple*



*Návesní kaple - vnitřek*

## Příloha VII. Fotografie Výklenková zděná kaplička – Nakolice



*Výklenková zděná kaplička*



*Výklenková zděná kaplička - vnitřek*

## Příloha VIII. Fotografie Kamenná sloupková boží muka – Paseky



*Kamenná sloupková boží muka*



*Kamenná sloupková boží muka - detail*

## Příloha IX. Fotografie Návesní kaple – Svěbohy



*Návesní kaple*



*Návesní kaple - vnitřek*

## Příloha X. Fotografie Jetzkobrunn – Údolí u Nových Hradů



*Dřevěná stavba kryjící pramen*



*Dřevěná stavba kryjící pramen - vnitřek*

## Příloha XI. Fotografie Kamenná pilířková boží muka – Vevří



*Kamenná pilířková boží muka*



*Kamenná pilířková boží muka - detail*

## Abstrakt

ZAHRÁDKO, V. *Drobné sakrální památky na Novohradsku*. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra Teologie. Vedoucí práce M. Vlčková.

Klíčová slova: drobné sakrální památky, kříže, boží muka, kapličky, Novohradsko, poutní místa.

Práce se zabývá drobnými sakrálními památkami na Novohradsku. Skládá se ze tří částí. První část vymezuje drobné sakrální památky a jejich obecný popis. Ve druhé části je vymezena oblast zkoumání, její popis a seznam konkrétních sakrálních památek nacházejících se na daném území. Třetí část se zaměřuje na předem vybrané sakrální památky – popis památky a jejího umístění, případný vztah lidí k dané památce.

## **Abstract**

*Small sacral monuments in the Novohradsko region*

Key words: small sacral monuments, crucifixes, calvary, chapels, Novohradsko region, places of pilgrimage.

The thesis deals with small sacral monuments in the Novohradsko region. It consists of three parts. The first part defines small sacral monuments and their general description. The second part defines the area of exploration, its description and a list of specific sacral monuments located in the given territory. The third part focuses on preselected sacral monuments – description of the monument and its location, possible relationship of people to the monument.